HÖGSKOLAN I HALMSTAD

Ämneslärarprogrammet 300 HP

EXAMENSARBETE

"Mjuka kvinnohänder lämpliga att sköta en svetsbrännare"

En genusteoretisk studie om jobbannonser i Hallandsposten 1915-1970

Robert Nyström

Historia 90 HP

Halmstad 2016-03-01

Abstract

In this paper, I will study job-ads published in the newspaper Hallandsposten within the period 1915-1970. I will investigate whether job-ads can give information about changes in society from a gender perspective that can be useful when teaching history. To accomplish this I will conduct my study with gender-theory and through qualitative text analysis. The analysis was categorized into four themes: requested gender, age and corporeality, family relationships and ability or character. The results showed that changes in society are evident in job-ads within all categories. Most prominent was the changes in terms of how job-ads for women has been constructed throughout the period. In terms of the usefulness of teaching I came to the conclusion that job-ads are not the ideal teaching material compared to regular articles in the newspaper. However, with well-based questions job-ads can be efficient when teaching subjects such as: women's history, labor history and other events that can be noted in job-ads.

Nyckelord: Genus, jobbannonser, samhällsförändringar, ålder, kroppslighet, egenskaper, karaktär.

Innehållsförteckning

Abstract **1**

1. Inledning 3

2. Syfte **5**

3. Tidigare forskning **5**

4. Metod **10**

4.1 Material och Urval 10

4.2 Tillvägagångssätt 11

4.3 Textanalys 12

4.4 Maskulina och Feminina termer 13

5. Teoretiskt ramverk **14**

5.1 Genusteori 14

5.2 Genuskontraktet 16

5.3 Kvinnounderordningen 17

6. Resultat & analys **18**

6.1 Könskodning 18

6.1.1 Könskodning 1915 18

6.1.2 Könskodning 1931 20

6.1.3 Könskodning 1943 21

6.1.4 Könskodning 1950 22

6.1.5 Könskodning 1970 24

6.1.6 Könskodning 1915-1970 Sammanfattning 25

6.2 Familjeförhållanden 26

6.2.1 Familjeförhållanden 1915 26

6.2.2 Familjeförhållanden 1931 27

6.2.3 Familjeförhållanden 1943 29

6.2.4 Familjeförhållanden 1950 30

6.2.5 Familjeförhållanden 1970 31

6.2.6 Familjeförhållanden 1915-1970 Sammanfattning 32

6.3 Ålder och kroppslighet 32

6.3.1 Ålder och kroppslighet 1915 33

6.3.2 Ålder och kroppslighet 1931 34

6.3.3 Ålder och kroppslighet 1943 35

6.3.4 Ålder och kroppslighet 1950 36

6.3.5 Ålder och kroppslighet 1970 37
6.3.6 Ålder och kroppslighet 1915-1970 Sammanfattning 38
6.4 Egenskaper & karaktär 39
6.4.1 Egenskaper & karaktär 1915 39
6.4.2 Egenskaper & karaktär 1931 40
6.4.3 Egenskaper & karaktär 1943 41
6.4.4 Egenskaper & karaktär 1950 42
6.4.5 Egenskaper & karaktär 1970 43
6.4.6 Egenskaper & karaktär 1915-1970 Sammanfattning 44
7. Diskussion **44**
8. Undervisningsvärde **46**
9. Referenslista **49**
9.1 Vetenskapliga artiklar 49
9.2 Böcker 49
9.3 Andra källor 50

1. Inledning.

Sveriges äldsta tidning startade år 1645 under namnet Ordinari Posttijdender. Tidningen utges fortfarande med ett annat namn, vilket gör tidningen till en av världens äldsta tidningar. Det var dock ingen dagstidning. Dagstidningar började utges på 1700-talets mitt.[1] 1900-talet kallas dagstidningens guldålder. Tidningsindustrin växte stadigt och vid 1919 så fanns det 235 dagstidningar utspridda över hela landet som utgavs minst två dagar i veckan. Under hela 1900-talet så annonserades det efter arbetare i tidningarna som behövdes till olika yrken och arbetsplatser.[2] Yrken och arbetsplatser har ständigt varit under förändring. I samband med att samhället förändrats så försvinner vissa yrken och nya uppstår. Alla yrken behöver arbetare och alla dessa arbetare behöver olika egenskaper som passar för ett specifikt yrke och en specifik arbetsplats. Genom att skicka in jobbannonser till tidningar så finns förhoppningar ifrån arbetsgivare att hitta arbetare med de egenskaper som behövs för just deras arbetsplats.

Vilket tillvägagångssätt man har använt för att söka efter arbetare har sett olika ut på tidigt 1900-tal jämfört med den senare delen av 1900-talet. Social status, familjeförhållanden och ett specifikt kön var till exempel på utskrivna kriterier under 1900-talets början: ”**Plats finnes**- för medelsålders fruntimmer genast att sköta hem för ensam person.” [3]
Samtidigt på senare delen av 1900-talet så tenderar annonserna snarare att söka efter kvaliteter hos sina sökande som kan lämna ledtrådar på vad det är för slags person som eftersöks till yrket. Ibland tenderar dessa ledtrådar vara tydliga angående om det är en man eller kvinna som ansågs lämplig för yrket:

> **Kontorist- 20-24år** -vi söker en maskinskriverska. Kunskaper 1 tyska och engelska ar en fördel. Egenskaper såsom ordningssinne, samarbetsvilja och förmåga ‘att arbeta självständigt är självklara förutsättningar, liksom förmåga att taga egna initiativ. att organisera och improvisera.[4]

Samtidigt som könsriktade annonser finns på senare delen av 1900-talet så kan man också hitta i princip helt könsneutrala annonser: ”**Byt till ett mera lönande jobb!** Mera självständigt med framtid och stora förtjänstmöjligheter. Korrekt uppträdande och energi är

[1] Claes göran Holmberg. “*En svensk presshistoria” 1982.*
[2] Lennart Weibull. Genombrottsåren för arbetarpressen. I ” *arbetarpressen 100år”.* Premiss 2007.
[3] Hallandsposten 1931 2a november
[4] Hallandsposten 1970 5e januari

det ända som erfordras. vi utbildar er till en duglig försäljare med avanceringschans efter 2–3 mån.” [5]

Sverige har sedan länge varit ett av världens mest jämställda länder gällande utbildning, vård, arbetsmarknaden och löner. När man undersöker hur många kvinnor som förvärvsarbetar så ligger Sverige i topp enligt World economic forums rapport *The global gender gap report 2015*.[6] Trots detta så finns det fortfarande könsdiskriminering på arbetsmarknaden och kvinnor och män kan fortfarande bli nekade anställning baserat på vilket kön man har.

I *Aftonbladet* sommaren 2015 publicerades en artikel med titeln: ”Johanna fick inte jobbet för att hon var kvinna.” [7] 23-åriga Johanna Wolf hade sökt jobb i en mataffär och hade goda referenser, lång erfarenhet av liknande jobb, promenadavstånd till butiken och kunde börja på en gång. Efter intervjun så hade Johanna känslan av att allting hade gått bra och hon uppfattade arbetsgivarens svar som att det egentligen bara var det formella pappersarbetet kvar innan hon kunde börja arbeta på butiken. Efter en period utan att butiken hört av sig för ett ytterligare möte så ringde Johanna upp arbetsgivaren. Hon fick hon svaret att hon inte hade fått jobbet. Johanna blev besviken men nyfiken på. Hon ringde upp och frågade varför hon blivit nekat arbetet varpå arbetsgivaren svarade: ”Du har fel kön helt enkelt, alltså inte så. Vi har för många tjejer och det blir så mycket kackel” [8]. Historien avslutades trots allt med att Johanna blev ersatt för denna kränkning med 75 000kr i skadestånd. För 100 år sedan så hade nog denna historia kunnat ske utan påföljder. Det faktum att Johanna blev ersatt är på grund utav att idag har vi en lag som går under namnet diskrimineringslagen. Diskrimineringslagen har som syfte att ”motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet, uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.” [9] I samband med jobbansökningar så säger diskrimineringslagen att ”Arbetsgivaren ska verka för att personer oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning ges möjlighet att söka lediga anställningar.”[10] Det finns dock undantag för paragrafen om det finns omständigheter som gör det omöjligt för båda könen att klara av arbetet.

[5] Hallandsposten 1970 5e januari
[6] World economic forum “The global gender gap report” 2015.
[7] Kerstin Nilsson. “Johanna fick inte jobbet- för att hon var kvinna” Aftonbladet 21 maj 2015.
[8] Ibid.
[9] Diskrimineringsombudsmannen – Diskrimineringslagen 2008:567.
[10] Ibid **7 §**

2. Syfte

Forskning inom arbetsmarknadshistoria, tidningar och jobbannonsering utifrån genusperspektiv har gjort med flera infallsvinklar. Det finns mycket forskning om huruvida jobbannonser idag är könskodade och på vilket sätt man kan se detta. Forskningen kring könskodning i jobbannonser är särskilt utbredd på den kinesiska arbetsmarknaden. Forskning på den svenska jobbannonseringen finns inte i samma utsträckning. Det finns en del forskning om den svenska arbetsmarknadshistorien utifrån ett genusperspektiv, men inget om jobbannonseringens historia och hur den varit könskodad genom 1900-talet. Jag vill därför undersöka om man kan tyda några samhällsförändringar utifrån hur jobbannonser är utformade, hur arbetsmarknaden sett ut genom historien för män och kvinnor samt om informationen kring samhällsförändringar som dessa annonser kan förtälja är tillräckliga för att man ska kunna ha användning för annonserna i skolundervisningen. Med detta som grund så lyder mina forskningsfrågor på följande vis:

Kan man genom att undersöka jobbannonser avläsa samhällsförändringar utifrån ett genusperspektiv, manliga kontra kvinnliga yrken och hur dessa har förändrats genom historiens gång?

Hur kan man använda sig utav dessa jobbannonser som källmaterial i undervisning?

3. Tidigare forskning

”Gender Discrimination in job ads: Theory and Evidence” är en artikel skriven av Peter. J Kuhn och Kailing Shen i vilken de undersöker huruvida kinesiska jobbannonser är speciellt riktade mot ett särskilt kön och om annonserna är könsdiskriminerande eller ej. Författarna går in i studien med en hypotes att om en högre utbildning krävs för yrket så är könsdiskrimineringen i jobbannonsen inte lika tydlig eller icke-existerande.

I artikeln så undersöks hemsidan Zhaopin.com som är Kinas tredje största plattform för jobbansökningar online.[11] Författarna gör fyra nedslag på hemsidan där de samlar jobbannonser som senare analyseras. Zhaopin.com representerar inte arbetsmarknaden i Kina fullt ut och detta är författarna noggranna med att förmedla. Författarna menar att annonserna på Zhaopin visar på en lägre nivå av könsriktade jobbannonser än vad författarna tror vara

[11] Peter J. Kuhn och Kailing. ” Gender Discrimination in Job Ads: Theory Evidence” Quarterly Journal of Economics 128(1) s9 2013.

medianen i Kina. Författarnas hypotes grundar sig i att annonserna som läggs upp på Zhaopin.com är industriarbeten och arbeten som generellt kräver en viss utbildning en högre utbildning.[12] I studien så undersöks 1,057,538 jobbannonser med hjälp av ett dataprogram. Annonserna blir utvalda efter olika sökord som författarna valt och alla annonser som innehåller the utvalda orden. 1468 sökord valdes ut som avgör huruvida annonsen söker en man eller en kvinna. Totalt sett så resulterade studien i att 100 000 annonser tycktes föredra ett särskilt kön.

Studien resulterade i att Kuhn och Kailing och deras hypotes om att ju högre utbildning som krävs desto mindre könsdiskriminering förekommer i annonseringen stämmer. Studien uppmärksammade att preferenser som ålder, skönhet och längd är faktorer som är viktiga i samband med rekryteringen av arbetare på den kinesiska arbetsmarknaden. Inom yrken där en utbildning som är jämförbar med en svensk gymnasieutbildning så var en särskild ålder ett krav i 40% av annonserna. En bild (artikeln tolkar en bild som ett särskilt mått av skönhet) var ett krav i 15% av annonserna och en särskilt längd var ett krav i 9% av annonserna. Ställer man dessa annonser mot jobbannonser där en eftergymnasial utbildning krävdes så minskade siffrorna till 17%, 4% och 1%.[13] Män och kvinnor diskriminerades i annonserna i ungefär lika stor utsträckning men att huruvida det var män eller kvinnor som diskriminerades berodde på vilket slags yrke som annonserade.

Artikeln är relevant för studien då behandlar genus i jobbannonser. Artikeln använder sig dessutom utav ord / begrepp för att definiera huruvida annonsen föredrar ett särskilt kön vilket är en metod jag applicerar på jobbannonserna i denna studie. Artikeln är också relevant för att i Kina finns inte samma utbredda diskrimineringslagar som rör arbetslivet. Diskrimineringslagar som har funnits i Sverige sen 1979 och som även finns i USA. Då jobbannonserna jag kommer kolla på är publicerade före 1979 då den första svenska jämställdhetslagen kom så kändes en stor kinesisk studie mer relevant än en amerikansk studie.

En annan undersökning som hanterar jobbansökningar med syftet är att undersöka skillnaden på vilka egenskaper som lockar män respektive kvinnor att söka ett jobb är ”Communicating Leadership- A Discourse Analytical Perspective on the Job Advertisement”. I vilken Inger Askehave undersöker hur en annons för en specifik chefsposition på en dansk bank uppfattas

[12] Ibid s9
[13] Ibid s21

av kvinnor och män och huruvida dem känner sig manade att söka tjänsten. Askehave gör detta genom att analysera språket som används för att beskriva vad företaget söker för egenskaper.[14]

Syftet med studien var att företaget, den danska banken hade en tid haft svårt att locka till sig kvinnliga sökande till chefspositioner, därför anlitades Askehave för att ta reda på varför vilket hon gjorde med hjälp av diskursanalys för att analysera annonsernas språkliga innehåll. Resultatet visade på att inte lika många kvinnor sökt sig till positionen för att språket i annonsen tenderade att vara riktad mot någon med egenskaper som de sökande ansåg vara typiska för män enligt de sökande. Genom diskursanalysen så kom Askehave fram till att annonsen var utformad på det sättet att de attribut som ansågs ideala för företaget var att den sökande skulle vara energisk, resultatinriktad, kunnig och maktlysten.[15]

Utöver diskursanalysen av språket i annonsen så gjordes även fokusgruppsintervjuver som delades in enligt kön. De sökande intervjuades om hur de upplevt annonsen. Intervjuerna resulterade i att den kvinnliga fokusgruppen ansåg att många av de faktorer som företaget sökte skulle passa bättre in på en man. En del av kvinnorna hade uppfattat annonsen som att den sökande skulle vara: ”maskulin, hard-core, traditionell, och affärsinriktad.” [16] När de sökande fick frågan om vad som är den viktigaste egenskapen för en chef så tyckte männen att det var självklart att den affärsinriktade biten av bankjobbet var det viktigaste. Kvinnorna tyckte att bankjobbet var så mycket mer än så, att det sociala spelar en större roll och känslan av att skapa en bra arbetsmiljö och teamkänsla var viktig.[17]

En artikel som inte kollar på annonser utan istället kollar på den svenska arbetsmarknaden utifrån ett historiskt perspektiv samt gör en nutida analys på den svenska arbetsmarknaden är ”En könssegregerad arbetsmarknad- hinder för fria val och effektiv matchning?” skriven av Åsa Löfström. Till skillnad från den forskningen som tidigare presenterats i texten så undersöker Löfström segregeringen av de redan anställda och inte på annonserna. Löfström beskriver hur den svenska arbetsmarknaden med industrialismens genombrott, lönearbetets framväxt och den tilltagande urbaniseringen skapar vad Löfström kallar ”En ny familj”. Skapandet av den nya familjen innebar att stället för att skapa egna produkter och leva av sin

[14] Inger Askehave. ” Communicating leadership A Discourse Analytical Perspective on the Job Advertisement” Journal of Business Communication, ; vol. 47 2010 s1.
[15] Ibid s16.
[16] Ibid s23.
[17] Ibid s29.

egen mark ägnade familjer sig istället åt lönearbete och köpte hem sina varor. Genom denna förändring så synliggjordes enligt Löfströms män och kvinnors arbetsuppgifter på ett tydligare sätt än tidigare. [18] Efterfrågan på arbetskraft riktade sig enligt Löfström i början nästan enbart mot mannen som blev lönearbetaren i större utsträckning med undantag för ogifta kvinnor som arbetade med ”husliga arbeten” tex. hembiträden, pigor, serveringshjälp och andra arbetsuppgifter som liknade en gift kvinnas hemuppgifter. Enklare arbeten inom sjukvården var också vanliga ”kvinnojobb.” [19]

Löfström tar upp årtal som har varit viktiga i utvecklingen av kvinnors inträde på arbetsmarknaden. Kvinnor fick rösträtt 1920 men ända fram till 1939 så var det lagligt att avskeda kvinnor när de gifte sig eller blev gravida. Fram tills 1962 fanns nattajobbsförbudet och Löfström skriver att det är på 60–70 talet då kvinnligt arbete oavsett familjesituation börjar att bli accepterat. [20]

Löfström undersöker i sin studie hur denna historiska diskriminering av kvinnor påverkar en mer nutida arbetsmarknad. Löfström uttrycker det i frågan ”Hur lång tid kommer det ta innan könsegregeringens skador är reparerade?” [21] Informationen huruvida segregeringen av kön i arbetslivet fortfarande existerar har Löfström hämtat ifrån SCB:s yrkesregister 1997–2002. Studiens resultat visar på att det fortfarande finns segregering i arbetslivet men att det minskar långsamt. Om det fortsätter att minska i samma takt är inte Sveriges arbetsmarknad helt könsneutral förens om ca 100år enligt statistiken. En av de centrala anledningarna till den långsamma förändringen är det så kallade ”utbildningsgapet”. Utbildningsgapet mellan män och kvinnor existerar eftersom det är först på 1900-talets senare del då det blir socialt accepterat för kvinnor att ägna sig åt högre studier. Detta resulterar i att många av de tex chefspositioner på arbetsplatser där högre utbildningar är ett krav fortfarande idag är kraftigt överrepresenterade av män. [22]

Richard A. Hawkins har i sin studie undersökt hur man kan använda sig av tidningar som material för undervisning i skolan. I sin studie digitised newspapers så studerar Hawkins hur lärare och elever kan använda sig utav digitaliserade tidningar under lektionstid för att studera vissa ämnen. Hawkins anser att tidningsartiklar kan vara ett bra läromedel att applicera i

[18] Åsa löfström. ”En könssegregerad arbetsmarknad- hinder för fria val och effektiv matchning?” *ekonomisk debatt*, Nummer 8 2005 s47.
[19] Ibid s47.
[20] Ibid s47.
[21] Ibid s50.
[22] Ibid s55.

undervisningen på grund av flera anledningar, en av dem är att materialet är relativt lättläst. Hawkins skriver att tidningsartiklar har en förmåga att engagera elever genom att dem är ofta skrivna på ett sätt som ger eleverna en klar bild i huvudet om händelseförloppet. Hawkins nämner att tidningar ofta ignoreras av forskare då de kan vara ett komplicerat och tidskrävande material att hantera, samt att det inte garanterar några resultat i det ämnet man söker information inom.[23]

Förutom en bra källa för just information så är tidningsartiklar ett källmaterial som elever snabbt kan få tillgång till. Om skolan är registrerad på något arkiv så kan elever snabbt få fram primärkällor som hanterar händelser som skedde för över 100 år sedan. Att använda sig utav tidningar som källmaterial i undervisningen kommer med ett ansvar, man måste vara försiktig när man hanterar primärt källmaterial och hålla sig källkritisk. Hawkins refererar till Stephen Vellas forskning i sin artikel som lägger fram olika problem som uppstår när man arbetar med tidningsartiklar. Tidningen kan vara politisk riktad åt något håll vilket kan påverka vad som skrivs i artiklarna, tidningarna kan vara partiska angående vissa händelser och artiklarna kan vara skrivna ur kontext vilket kan påverka helhetsbilden av en händelse.[24] Hawkins presenterar ett arbetssätt som kan vara effektivt att använda i klassrummet för tillfället när eleverna ska hitta det materialet som är passande för arbetsområdet, processen är uppdelad i följande steg:

- Urval- Igenkännande och bestämmande för vilken information som är nödvändig.
- Tillgång- Möjlighet att nå materialet lagligt och i fullt format.
- Utvärdering- Granskning av materialet och dess källa.
- Integration- Omvandla informationen till användbar kunskap.
- Hantering- Viktigt att effektivt använda information och omvandla det till något konkret.

En studie som undersöker huruvida undervisning baserad på källmaterial kan fungera i klassrummet är Avishag Reismans ”The ‘Document-Based Lesson’: Bringing disciplinary inquiry into high school history classrooms with adolescent struggling readers.” [25] där hon implementerar historiska dokument i undervisningen och undersöker hur materialet fungerar i undervisningen. Materialet förbereddes som lektionsmaterial i kronologisk ordning och har som syfte att skapa en lektionsserie som ska vara enkel för lärare att följa. Lektionerna utgår

[23] Richard A. Hawkins. ” Digitised newspapers-The higher education academy history” 2011 s3.
[24] Stephen Vella i Richard A. Hawkins. ” Digitesed newspapers- the higher education academy history” 2011 s11.
[25] Reisman Avishag. ” The document-based lesson´: Brining disciplinary inquiry into high school history classrooms with adolescent struggling readers” 2012.

ifrån en lektionsmall som har som syfte att ta upp tre olika moment som varje lektion ser likadana ut. Innehållet i momenten skiftar självklart. Lektionen börjar med en fråga som ska besvaras under lektionens gång. Efter frågeställningen så ges eleverna bakgrundsinformation 20% av lektionstiden. Eleverna arbetar med materialet i 60% av lektionen och i slutet på lektionen har man en gemensam diskussion i helklass där frågan som ställdes i början av lektionen besvaras. Upplägget är enkelt att följa och sparar lärare planeringstid. För att underlätta undervisningen så kan lärare ge eleverna en kopia på en modifierad version av materialet så att om vissa elever har svårt att förstå originalet så kan läraren få ut budskapet av materialet med hjälp av den modifierade versionen. Avishag diskuterar fördelar och nackdelar utifrån tre olika lektionsplaneringar där hon ger läsaren bilden av att arbete med historiskt källmaterial överlag är en positiv upplevelse som ger eleverna både djup och verklighetsförankring i undervisningen. Reisman är dock tydligt med att det samtidigt finns utmaningar och svårigheter med att arbeta med källhistoriskt material.

4. Metod

4.1 Material och urval

Det empiriska materialet som kommer ingå i studien innefattar jobbannonser ifrån tidningen Hallandsposten. Annonsernas publicering kommer vara inom perioden 1915–1970. Inom perioden så kommer fem olika neddykningar att göras, dessa neddykningar kommer att ske årtalen 1915, 1930,1943,1950 och 1970. De specifika årtalen är utvalda på grund av att det resulterar i en jämn spridning utav större delen utav 1900-talet. De specifika årtalen är utvalda vid perioder där det sker intressanta förändringsprocesser i samhället, tex andra världskriget 1943, efterkrigstiden 1950, och en frigörelseprocess för kvinnor runt 70-talet vilket påverkat valet av årtalen. Varje nedslag kommer att delas upp i fyra perioder, en för varje årstid. Detta görs för att specifika säsongsarbetarannonser eller arbeten som endast är lämpligt särskilda perioder på året ska bli inkluderade i studien. Vid varje årstid så kommer fem utgåvor av tidningen att samlas in. De fem första dagarna tidningen är publicerad i januari, april, juli och oktober är de tidningar som kommer att vara med i studien. Detta innebär att vid varje nedslag så kommer studien inkludera annonssidor ifrån 20 tidningar. Det kommer resultera i att utvalda annonser ifrån totalt 100 tidningar kommer att undersökas i studien. Med tanke på storleken på materialet och tidsbegränsningen för studien så har jag valt att exkludera varannan annons och att om en annons publiceras flera dagar i rad så tas den bara med i studien en gång. Vid det sista nedslaget 1970 så exkluderas två tredjedelar av annonserna då

annonserna är avsevärt längre 1970 vilket för en studie på kandidatnivå oavsett exkluderingen av vissa annonser blir omfattande. Detta urval resulterade i totalt 260 insamlade jobbannonser. Insamlingen av annonserna resulterade i följande fördelning:

- 1915–38 annonser
- 1931–53 annonser
- 1943–70 annonser
- 1950–65 annonser
- 1970–34 annonser

4.2 Tillvägagångssätt

När annonserna hade samlats in ifrån tidningarna, blivit undersökta och genomlästa så togs beslutet att materialet var för stort för att analyseras under en och samma rubrik. För att hitta en lösning på detta så togs beslutet att en uppdelning av analysen måste ske. Annonserna tenderar att vara uppbyggda och formulerade på ett sådant sätt som gör det möjligt att se mönster och frekvent förekommande strukturer vilket gör det möjligt att dela in annonserna in i olika ämnen. En del av annonserna la sitt fokus på ålder och kroppslighet i sökandet efter arbetare, andra annonsers främsta kriterium för att anställa någon berodde på om man var man eller kvinna, vissa annonser hade som huvudkrav att man inte anställdes själv utan om man fick jobbet eller inte berodde till stor del på vilken familjesituation man befann sig i, om man var gift eller ogift. De allra flesta annonser hade något krav på antingen på den sökandes karaktär eller personliga egenskaper eller på egenskaper som hör ihop med yrket. Detta resulterade i att analysen delades in i fyra olika teman för att göra det enklare för läsaren att förstå de olika tendenserna i annonseringen. Trots den tematiska fördelningen så förblev frågeställningen densamma men med utgångspunkt ifrån den tematiska uppdelningen som följer.

- Könskodning/ igenkänning av kön
- Familjeförhållanden
- Ålder och kroppslighet
- Egenskaper/ karaktär

Annonserna i fråga kommer att citeras med rubriken i fetstil så det blir tydligt vilken formulering som används för att dra uppmärksamhet till annonsen.

4.3 Textanalys

Den valda metoden för genomläsningen av materialet valdes kvantitativ innehållsanalys och kvalitativ innehållsanalys. Anledningen till varför både kvalitativ och kvantitativ metod är utvalda beror på att när man hanterar vetenskapliga texter så är det lämpligt att kombinera de båda metoderna. Det är en utmaning att strikt arbeta med enbart kvalitativ metod endast fokusera på den underliggande betydelsen av en text och dess egentliga innebörd. Det är svårt utan att på något sätt inkludera den kvantitativa delen i analysen eftersom det blir problematiskt att exkludera tankegångar kring hur ofta något förekommer till exempel. Den kvantitativa delen blir också aktuell om man funderar i analysen kring om det finns en del i materialet som är dominerande. Det blir också kvantitativ metod om man på något vis räknar sitt material och drar slutsatser utifrån de siffror man räknar fram. Alla dessa olika exempel innebär att man undersöker hur pass ofta något förekommer vilket gör analysen till en kvantitativ innehållsanalys.[26]

Syftet med kvalitativ textanalys är att få fram det huvudsakliga innehållet av en text, vilket innebär att man ska kunna avgöra vilka ord och formuleringar som är de meningsbärande enheterna. För att hitta dessa meningsbärande enheter så behöver materialet djupläsas och gärna flera gånger. I kvalitativ innehållsanalys så undersöker man en text i sin helhet samtidigt som man plockar ut de meningsbärande enheterna och analyserar dessa för sig själva. Den upprepande läsningen är nödvändigt då det är genom denna man har möjlighet att få fram information som kanske inte är uppenbart vid en första läsning av materialet.[27] Den aktuella studien involverar material som har relativt korta texter vilket innebär att det inte är några långa texter som ska analyseras och i vissa fall handlar det om endast ett fåtal ord. För att kunna tyda betydelsen av vissa ord så kommer Svenska Akademiens ordlista fungera som en hjälp för att ta reda på ords ursprung och mening i olika kontext. Många av orden som användes i samband med jobbannonserna speciellt i samband med de tidiga nedslagen brukas inte i vardagligt språk eller i annonser idag. Vissa ord använts idag men kan inneha en helt annan betydelse än de gjorde tex 1915.

I studien är det viktigt att under hela analysen ha följande hermeneutiska fråga ständigt närvarande: ”Under vilka förhållanden utspelade sig en viss händelse som gör det möjligt att

[26] Simon.Lindegren Textanalys. I Många möjliga metoder, Katrine Fangen & Ann-Mari Sellerberg (red.), 269-280. Lund: Studentlitteratur AB, 2011.
[27] Ibid

tolka dess mening?" [28] Då mitt material är ifrån olika tidpunkter utspridda under större delen av 1900-talet så är det viktigt att frågan är närvarandra både under genomläsning och under analysens konstruktion.

4.4 Maskulina och feminina termer

För att kunna besvara mina frågeställningar så måste annonsernas riktning avgöras, med riktning menas huruvida annonserna är riktade mot män eller mot kvinnor, eller om de är neutrala. Detta måste göras för att kunna analysera och avläsa samhällsförändringar utifrån ett genusperspektiv som är kopplat till de utvalda kategorierna. För att kunna identifiera vilka annonser som är riktade mot kvinnor respektive män så måste feminina samt maskulina termer definieras. "I en melankolisk fotnot konstaterade Freud att termerna maskulin och feminin hör till de mest förvirrade begrepp som uppträder inom vetenskapen." [29]Vilket delvis kan bero på den politiska laddning som begreppen innefattar samt hur föränderliga begreppen är, tex, vad som anses vara normen för en macho-man nu 2016 är inte densamma som på 1950-talet. Att normen för vad som anses maskulint eller feminint förändras genom historien måste has i åtanke i den aktuella studien eftersom den innefattar nedslag som sprider sig under större delen av 1900-talet.

I sökandet efter ord och formuleringar som antyder att annonserna är riktade mot kvinnor så kommer jag utgå ifrån Harriet Clayhills definition av kvinnliga egenskaper och koppla dessa till ord som förekommer i annonserna. Clayhill menar att de kvinnliga egenskaperna är uppbyggda utifrån hur män ser på kvinnor och att dessa egenskaper hör samman med kvinnans tjänande uppgifter. Egenskaper som innefattar; hängivenhet, trofasthet, ödmjukhet och lydighet är exempel på dessa egenskaper.[30]Yvonne Hirdman talar även hon i sin bok *Genus* om att det är via mäns ögon som synen på vad en kvinna är skapas. Detta förekommer speciellt när man talar om kvinnokroppen, i termer som "den andra kroppen" Hirdman menar att kvinnokroppen ses som en avvikelse ifrån mannens kropp och därför ses den som sämre eller ineffektiv och representerar ett oförstånd och en ointelligens. I situationer där män kanske beskrivs som smarta eller kunniga inom ett område så kan kvinnor beskrivas med andra ord som anspråkslös, propra etc., då det inlärda tänket kring kvinnor under tidigt 1900-tal inte talar i termer kring intelligenta kvinnor.[31]

[28] Barajas , Forsberg, Wengström 2013,s150.
[29] R.W Connel "*Maskuliniteter"* 1995 s15 diadalos AB Uddevalla.
[30] Harriet Clayhill *"Kvinnohistorisk uppslagsbok"* 1991 s108
[31] Yvonne Hirdman "*Genus och dess oföränderliga former"* 2001, s48 Liber AB Malmö

För att kunna identifiera de maskulina termerna så utgår jag delvis ifrån ”Maskulinums första lag” där Hirdman riktar kritik mot de stereotypiska tankar som funnits kring maskulinitet och mäns inbillade överlägsenhet gentemot kvinnor. Eftersom studien mestadels innefattar annonser ifrån första delen ifrån 1900-talet så är den stereotypiska definitionen av hur en man skall vara användbar i detta fall. Hirdman menar att mannen beskrivits på följande sätt; Hårt, förståndigt, kontrollerat, starkt, aktivt, moraliskt, bra omdöme och en varesle som går att lita på.[32] Dessa egenskaper menar Hirdman går djupare än vad man tror, hon menar att kvinnans tjänade roll och mannens ledande roll har att göra med ur-tanken att mannen och hans säd som vägvisare skapar en reaktion eller reflex hos kvinnan som agerar efter mannens ledande roll. [33] Det som definierar vuxen maskulinitet är uppbyggt utav vad Connell menar är två huvudprinciper. Den första handlar om huruvida maskuliniteten är uppbyggd på att reagera gentemot femininitet vilket kan kopplas samman med Hirdmans tankar kring isärhållandet och föraktet som kan läsas om i teoriavsnittet. Den andra huvudprincipen förklarar att skapandet av maskuliniteten har att göra med underordningen av kvinnor och att det är igenom att underminera kvinnor maskulinitet skapas då den sätter sig högre än femininitet.[34]

5. Teoretiskt ramverk

5.1 Genusteori

Eftersom studien har som syfte att avläsa huruvida samhällsförändringar kan avläsas genom att undersöka hur arbetsgivare konstruerat jobbannonser för att söka efter manliga eller kvinnliga arbetare genom historien så kommer det teoretiska ramverket för studien att innefatta ett genusteoretiskt perspektiv. Genusteori är den teori som anses bäst lämpad för studien då en utgångspunkt för studiens alla kategorier är att avgöra huruvida annonserna är riktade mot män eller kvinnor utifrån olika utgångspunkter. För att kunna göra en analys baserad på genusteori så ligger egenskaper som efterfrågas i annonsen gällande tex ålder, familjeförhållanden och kroppsliga attribut i utifrån ett kvinnligt kontra manligt perspektiv i fokus.

För att kunna förklara genusteoretiskt perspektiv så måste först innebörden av genus definieras. Genus är latin och betyder, slag, sort, släkte, kön. Ordet användes främst inom språkläran fram till 1980-talet. Hirdman menar att begreppet genus är nödvändigt för att

[32]Hirdman 2011, s45-46.
[33] Ibid s49
[34] Connell 1995 s27.

kunna diskutera mer än bara frågor som handlar om kön i sin biologiska mening. Hirdman skriver att man ska kunna se bortom det biologiska och fokusera mer på begreppet kön i samband med tankar om vad som är kvinnligt och manligt i vardagliga situationer. Ett exempel på vad Hirdman menar med andra situationer kan vara att man undersöker och diskuterar könets roll i triviala vardagssaker som, mat, tyg, politik och arbetslivet, eller kanske jobbannonser. Begreppet genus är nödvändigt för att kunna diskutera hur könen utformas i sådana sociala sammanhang. Begreppet är också nödvändigt för att öppna upp en arena där man kan diskutera hur relationerna mellan könen ser ut och vad relationen spelar för roll. [35] Hirdman förklarar ytterligare att begreppet ”socialt kön” eller ”social konstruktion” är utnött och att det direkt översatta ”kulturellt gjorda könet” ifrån det engelska ordet ”gender” är mer passande att använda sig utav än det sociala könet. Med det kulturella eller det sociala könet menas att oavsett om vi föds med en kvinnokropp eller en manskropp så är det genom sociala eller kulturella sammanhang som vi formas till och växer upp som antingen en kvinna eller till en man. Det Hirdman menar är att det är genom kulturella eller sociala sammanhang man får sin uppfattning av vad en kvinna är och vad en man är samt vad för egenskaper som ingår i ens könsroll, det innebär att en kvinna ifrån Halmstads överklass inte innehar samma ”kvinnliga” egenskaper som en låginkomsttagare i Bangladesh då de två kvinnorna kommer ifrån olika sociala eller kulturella miljöer. [36]

Genusforskaren Scott Joan, Wallach beskriver i sin bok Gender *and the Politics of History* syftet med genusforskning. Wallach anser att huvudsyftet med genusforskning är att undersöka huruvida könsroller och könssymbolik har som syfte att upprätthålla de sociala konstruktioner som finns i samhället. Detta är huvudsyftet för att kunna motarbeta sociala konstruktioner som går emot jämställdheten könen emellan så måste man först vara medveten om hur det sociala konstruktionerna ser ut. Wallach anser att inom genusforskningen bör relationen mellan män och kvinnor vara i centrum då man med endast studera ett kön och det könets villkor gör det omöjligt att jämföra resultatet med något annat än rena spekulationer., därför behöver man undersöka båda könen för att kunna avgöra om det finns skillnader mellan könen i olika områden.[37]

[35] Yvonne Hirdman “*Genus- om de stabilas föränderliga former”* 2001, s16 Liber AB , Malmö.
[36] Ibid s114-115.
[37] Scott, Joan Wallach (1988) Gender and the Politics of History, s. 29.

5.2 Genuskontraktet

För att kunna avläsa relationen mellan vad som är manligt respektive kvinnligt i en jobbannons och för att kunna se relationen mellan könen i de olika nedslagen så vänder studien sig mot Hirdmans tankar kring det stereotypiska genuskontraktet. Hirdman beskriver detta stereotypiska genuskontrakt som en ursituation som lever kvar sedan civilisationens begynnelse. Detta kontrakt innebär att man undersöker sättet människan ser på mannen och kvinnan samt relationen dem emellan. Denna ursituation var något som Darwin använde sig utav för att bekräfta sin vetenskapliga tes om människan. I sina undersökningar så konstaterar Darwin att människan och relationen mellan könen hos människan går att jämföra med relationen mellan könen i djurvärlden. I djurvärlden så beskrivs mannen (hanen) som huvudet vilket innebär att han är intelligent och aggressiv. Kvinnan (honan) är snäll och imiterande. [38] Hirdman skriver om mannen som försörjaren och kvinnan som den omhändertagna och underordnade när hon talar om grundtanken kring hennes så kallade genuskontrakt. I denna konstruktion så ingår mannen och kvinnan i något som liknar ett dolt avtal eller lever i samspel med en oskriven regel. Regeln innebär att när man gifter sig eller lever tillsammans under samma tak i en relation så hävdar Hirdman att man skriver på detta kontrakt utan att man vet om det. Kontraktet innebär att i och med att kvinnan blir omhändertagen på det ekonomiska planet så har kvinnan dolda förpliktelse till den omhändertagande som i de allra flesta fall är mannen. Denna stereotypiska konstruktion av en kärnfamilj är absolut den vanligaste, särskilt under perioden som är relevant för studien då samkönade relationer eller särboförhållanden inte var allmänt accepterade i samhället under större delen av perioden. Inom förpliktelserna som ingår i kontraktet för den omhändertagna kvinnan så faller det sig naturligt för henne att ta hand om hemmet och att föda barn. Detta stereotypiska kontrakt sitter djupt i oss och vår historia. Det går att hitta olika exempel på detta kontrakt i några av de allra äldsta berättelser om världens skapelse. Ett exempel på en mycket populär bok som människor har läst i närmare 2000 år är bibeln där man kan läsa ”Och herren gud sade: det är icke gott att mannen är allena. Jag skall göra honom en hjälp, en sådan som honom höves.” [39] I berättelsen så skapar gud endast kvinnan för att mannen ska ha en hjälpreda då han inte kan göra allting själv. Berättelser som ligger närmare i tiden som också visar på detta uppenbara kontrakt är tex den romantiska synen på äktenskapet där mannen är huvudet och kvinnan är

[38] Hirdman 2001, s 84.
[39] Bibeln, 1:a Mos 2:18. Kvinnan kommer till som sista hjälpreda efter alla djurens tillkomst, som Adam döper.

kroppen, vilket innebär att mannen är den som bestämmer. Detta kontrakt gör sig tydlig i tex 1800-talets lagstiftning där den gifta mannen tog över som kvinnans förmyndare efter fadern. I och med denna hierarkiska uppdelning i äktenskapet så innebar kvinnans roll i äktenskapet att finnas där som ett verktyg eller ”ting” för mannen och mannens roll blev att försörja kvinnan precis som fadern gjort innan honom. [40]

I samband med den svenska idén om folkhemmet så utvecklas detta genuskontrakt till en ännu mer grundad tanke. Under 1920-talet så organiseras och formas ett nytt slags genuskontrakt där man genomför lagar och olika lagstiftningar som gynnar kvinnor som väljer att inte arbeta utan stannar hemma och tar hand om barn och hem. Ett exempel på en sådan lag är att för havande kvinnor införs moderskapsförsäkringen. Trots att denna tid präglas av att kvinnor blir myndiga trots att dem är gifta och får rösträtt så blir det i praktiken endast en ”upputsning av det idealtypiska genuskontraktet.”[41] Vilket innebär att man kringgår frigörelsen av kvinnan. Detta görs genom att skapa en fasad som försöker övertyga om att det blir mer och mer jämställd. En sådan åtgärd var att man gjorde sysslorna i hemmet till ”ett riktigt jobb” man konstruerar scheman och instruktionsböcker, det finns särskilda inspektionskommittéer som gör hembesök och ser till att man arbetar på bästa ergonomiska vis samt att man presterar bra i sina hemarbetessysslor. Allt dessa gör det enklare för de som arbetar hemma och resulterar i mycket gott, men gör så att det blir ännu svårare för kvinnan att lämna hemmet och börja arbeta. Så istället för att fortsätta den frigörelse som startar med rösträtt och att kvinnor själva blir myndiga så fungerar denna tid istället som en upprätthålles av det stereotypiska genuskontraktet.

5.3 Kvinnounderordningen

I avsnittet som behandlar maskulina och feminina termer så nämns det att kvinnan har en roll som är underordnad. Hirdman skriver ”Att vara man är att inte vara kvinna. Att vara man är att vara normbärare.”[42] Det Hirdman menar är att detta tänk med mannen som norm och iden om att vara man är att inte vara kvinna innebär att man gör skillnad mellan män och kvinnor. Det innebär att man håller isär könen ifrån varandra i olika avseenden. Isärhållandet sträcker sig ifrån arbetet i hemmet, på arbetsplatser och till fördelningen av barnuppfostran i hemmet. Allt inomhusarbete i hemmet är enligt genuskontraktet ämnat till kvinnan. Att en man skulle

[40] Ibid s91.
[41] Hirdman. 2001, s148.
[42] Hirdman 2001 s65.

städa eller sköta matlagningen var inte särskilt vanligt under perioden för nedslagen inkluderade i studien. En man skulle heller inte ens tänka tanken på att mjölka sina egna kor, det skulle självklart hustrun eller någon annan kvinna förslagsvis en anställd mjölkerska göra. Lotten för uppgiften föll oftast på den anställde drängens fru.[43] Om en man ska göra ett jobb som ses som traditionellt kvinnligt så måste det ske under vissa former. Det måste vara säkert att det inte är någon form av förnedring eller bestraffning som äger rum, mannen måste vara skyddad i en sådan situation. Ett bra exempel som Hirdman nämner är Lena Sommestads avhandling ”Från mejerska till mejerist” där hon berättar om hur man förvandlade ett kvinnligt yrke till ett manligt genom att yrket professionaliseras och att utbildningar kom till. Om en kvinna skulle försöka ta sig in i ett manligt yrke så är det inte yrket som ska förändrats utan då måste kvinnan förändras istället för att anpassa sig till männens värld.

6. Resultat & Analys

Analysen är uppbyggd genom kategorisering, alla nedslag kommer att undersökas utifrån fyra olika kategorier där de centrala termerna som diskuteras i analysen finns med i en tabell före varje nedslag.

6.1 Könskodning

Av de 260 annonserna som inkluderats i studien så har 229 en direkt efterfrågan på specifikt kön. Av dem så är det 31 annonser där både män och kvinnor söks för yrket. Vissa av annonserna visade inte på någon könskodning. 15 stycken av dessa annonser som inte är riktat mot ett särskilt kön hittades i det sista nedslaget 1970. 16 annonser som inte gick att könskoda hittades i andra fyra nedslagen. Man har genom alla nedslag i någon mån skrivit ut om man vill att en man, kvinna, pojke eller flicka skall söka arbetet man annonserat för. Hur man har gjort detta däremot skiljer sig åt i de olika nedslagen.

6.1.1 Könskodning 1915

Män	Kvinnor
Springpojke, Pojkar, Smedgesäll, , Unga män, Gosse. Diskare	Fruntimmer, Flickor, Arbeterskor, Mjölkerska, Jungfru, Diskflicka

[43] Ibid s66.

1915 så behövde man inte skriva ut alla gånger att det var en man eller kvinna man sökte för yrket. Vissa yrken var sådana som inte passade sig för det ena könet, följande exempel är på ett sådant yrke: ”**Hjälp med mjölkning-**ren och snygg erhåller förmånlig plats på kristineheds gård.” [44] Det faktum att denna annons är riktad mot en kvinna var på tidigt 1900-tal självklart. Att en man skulle utföra uppgifter som traditionellt setts som kvinnliga genom hela 1800-talet sågs opassande, nästan skamligt. Hirdman talar om ”föraktet” mot det kvinnliga sysslogörandet som en högre nivå av isärhållandet. Det innebär att man genom en kraftig isärhållning har skapat ett förakt mot det och dem som bryter mot normen. När en kvinna träder in på manligt territorium så måste hon anpassa sig men om en man försöker träda in i på tex kvinnliga yrken så ses det som en förnedring, alternativt så sker det som skedde med mejerskan som kvinnligt yrke som blev ett manligt genom att förändra villkoren och arbetes struktur.[45] Vidare analys kring kvinnor som mjölkar och isärhållandet ifrån det andra arbetet på gården kan läsas under kategorin familjeförhållanden.

Ett frekvent förekommande sätt att söka efter kvinnor är att i rubriken tydligt ropa ut att det är just kvinnor eller flickor som kan erhålla plats på arbetsplatsen med bara ett ord. Exempel på detta kan se ut på följande vis: **Flickor! -** Många platser lediga att genast tillträdas för välrekommenderade duktiga flickor.” [46] Vad det är för arbete eller vad dessa flickor förväntas göra är oklart. Ett till exempel där man vill ropa ut att man anställer arbetskraft av det kvinnliga könet är: ”**Flicka! -** Erhåller genast plats i fotoaffär.” [47] Detta sättet att använda sig utav utropstecken är unikt för när man söker efter kvinnliga arbetare 1915. När man söker efter manliga arbetare så förekommer också enordsrubriker som **pojkar** eller **springpojkar** men i materialet som ingår i studien så existerar inte utropstecken i rubriken.

Generellt så är nästan alla annonser direkt könskodade 1915 fast på olika sätt. I materialet så finns det endast en annons ifrån 1915 som skulle kunna vara riktad till både män och kvinnor: ”**Smedgesäll**-skicklig i smide och hovbeslag erhåller genast anställning hos smedmästare August Persson.” [48] Denna annons är troligast riktad mot unga män, men möjligheten fanns för en kvinna att söka jobb som smedgesäll. Fram till 1864 så var de olika hantverken

[44] Mjölkerska. *Hallandsposten* 1915-04-09
[45] Yvonne Hirdman “*Genus- om de stabilas föränderliga former”* 2001, s67 Liber AB , Malmö
[46] Flickor! *Hallandsposten* 1915-01-04
[47] Flicka! *Hallandsposten* 1915-01-04
[48] Smedgesäll. *Hallandsposten* 1915-04-09

baserade i olika skråämbeten med särskilda lagar och förordningar. Efter 1864´s lag om näringfrihet så blev det mycket lättare för folk att starta till exempel en smedja. Även för kvinnor blev det lättare. I förordningen så kan man i början läsa ”Svensk man och kvinna är berättigad att i stad eller å landet idka handels, eller fabriksrörelse, hantverk eller annan hantering; att till utrikes ort utföra eller därifrån införa samt utrikes orter emellan förskaffa varor.” [49] Trots detta så motarbetades fortfarande kvinnor som ville träda in i hantverksarbetet. Ett exempel på detta är att efter lagens införande fick inte gifta kvinnor anställa någon förutom sina egna barn. Rent tekniskt sätt skulle en kvinna kunna söka arbetet som smedgesäll hos August Persson, men detta hörde inte till det normala.

6.1.2 Könskodning **1931**

Män	**Kvinnor**
Manligt biträde, Gosse, pojke, Dräng, Ladugårdsskötare. Person	Biträde, Äldre flicka, Hushållerska, Jungfru, Ensam jungfru. Person

Även 1931 så var de allra flesta annonser direkt könskodade. 1931skiljer sig dock emot 1915 på några punkter, för det första så könskodade man väldigt frekvent annonser på ett sätt som hör ihop med Hirdmans teori kring isärhållande. I samband med yrken som traditionellt setts som kvinnliga där man sökte en man till positionen så skrev man ofta ut ”manlig” före yrket ett exempel på detta är: ”**Manligt biträde-** i 18–19 års åldern med referens erhåller plats.” [50] När man däremot söker efter kvinnliga biträden så skrivs detta inte ut i rubriken.

Ett sätt att uttrycka sig i annonserna 1931 för att rekrytera personal där könet inte skrivs ut som är ytterst ovanligt i de andra nedslagen är med ordet ”person”. Som nämns i föregående stycke så är näst intill alla annonser direkt könskodade till antingen män eller kvinnor. Av de annonser som inte är direkt könskodade 1931 så använder man ordet ”personer” Ett par annonser där ordet användes kunde se ut såhär: ”**Personer-** som äro villiga att sälja kaffe till privatpersoner anställes av välkänd firma som extra inkomst.” [51] eller ”**Silver-**person som kan leda och organisera agenters försäljning till privatpersoner sökes till hotell Mårtensson.” [52] Eftersom den direkta könsbenämningen av arbetare var så vanlig 1931 och många yrken var

[49] SFS 1864:41. Näringsfrihetsförordningen 18 juni 1864
[50] Manligt biträde**. Hallandsposten** 1931-01-07
[51] Driftiga personer. *Hallandposten* 1931-07-04
[52] Silver. *Hallandsposten* 1931-01-03

reserverade för antingen en man eller kvinna så blev formuleringen av annonser som riktade sig mot både män och kvinnor annorlunda och säkerligen svårskrivna. Detta kan ha resulterat i det udda ordvalet ”personer”. Hirdman talar om isärhållandet som en kvarleva ifrån 1800-talet som överlever in på 1900-talets första hälft, där uppdelningen av arbete är väldigt tydligt. isärhållandet är tydligt i annonserna ifrån 1931 och annonserna där ”person eller personerna” nämns kan ses som ett första steg för samhället och arbetsgivarna att försöka ta ett steg ifrån denna uppdelning.

6.1.3 könskodning 1943

Män	Kvinnor
Chaufför, Äldre man,, Grovarbetare, Chaufför	Kvinnligt, Dam, Kokerska, Bättre flicka, Kvinnlig arbetskraft

Mellan 1943 och 1931 skiljer det sig inte så många år, men under de åren som passerat så har mycket hänt. Sättet man annonserade efter arbetare förändrades mycket, inte minst hur man köns benämner män och kvinnor. Klass är något som blir aktuellt i annonseringen i samband med könsbenämnningen. Sökandet sprids nu till ”finare” folk för olika arbeten. Det som sker i samband med klassfrågan är inte att några speciella jobb annonseras efter utan snarare att folk som söker arbetare. Efterfrågan efter arbetare i sina egna hem inkluderar i många fall personer med en högre social ställning: ”**Bättre flicka-** med fördelaktig utseende frisk och sund erhåller plats åt ensam äldre herre” [53]. ”**Medelålders barnkär dam -erhåller** självständig plats i enklare hem nära Halmstad. Arbetsförmedlingen hänvisar.” [54]Ord som bättre och bildad har placerats före flicka och dam har i många fall ersatt kvinna eller endast en ålders/karaktärsbenämning på flera kvinnor. Detta nya sätt att annonsera indikerar på att man söker efter en högre social status av sina kvinnliga arbetare hos de manliga arbetarna så finns det ingen märkbar skillnad i detta avseende.

Det som nämns i stycket om könskodning 1931 i samband med Hirdmans teori om isärhållandet kan kopplas till det fenomen att arbetsgivare skriver ut kvinnlig och manlig före vissa yrken för att förtydliga att det är en man som behövs för ett typiskt kvinnojobb och vice

[53] Bättre flicka. *Hallandposten* 1943-07-03
[54] Medelålders barnkär dam *Hallandsposten* 1943-01-05

versa. Detta är något som förekommer mer frekvent 1943: **”Dugliga grovarbetare-** kan beredas arbete vid grusning och höglyft.” [55] Grovarbetare i samband med konstruktionsyrken är ett klassiskt manligt yrke därav ingen könsbenämning i annonsen, då det redan är uppenbart för läsarna att det är en man man söker för jobbet. När man söker arbetskraft och vill att kvinnor söker jobbet så är det något som skrivs ut direkt. ”**Kvinnlig arbetskraft-**anställes i vår säckfabrik i Strömsnäsbruk, hänvändelse till förman.” [56] Detta görs eftersom att vara arbetare i en säckfabrik inte är ett klassiskt kvinnoyrke, därav så skriver man ut att det är just kvinnlig arbetskraft som behövs. Hade man då till exempel velat haft kvinnliga grovarbetare till kolgruvan i Höganäs så hade man skrivit kvinnliga istället för dugliga. Liknande annonser förekommer frekvent i nedslagen, chaufförer för män och kokerskor för kvinnor är två andra exempel som följer detta mönster.

6.1.4 Könskodning 1950

Män	Kvinnor
Chef, Föreståndare, Verkmästare	Kultiverad dam, Kontorsdam, Bättre dam, Proper dam

Det är inte förens vid detta nedslag man kan se en marginell minskning i andelen annonser som är direkt könskodade. Fler exempel på annonser som är svåra att könsbestämma börjar dyka upp, annonser som: ”**Kontorist-**bokföringskunnig med någon vana att föra förhandlingar ålder minst 25 år.” [57] Liknande annonser som i tidigare nedslag alltid varit kopplade med antingen ordet manligt eller kvinnligt skrivs nu i vissa fall utan isärhållning. Det man inte ska glömma är att det är fortfarande mer än tre fjärdedelar av annonserna som är direkt könsbestämda även vid detta nedslag.

1950 så ökar efterfrågan på en högre social ställning ännu mer i annonseringen. Man letar efter lite finare folk och precis som 1943 så är det framförallt i samband med yrken i hemmet. Även vid detta nedslag så gäller endast detta fenomenet för kvinnor. Man använder sig av ordet dam mer frekvent och ord som kultiverad, proper, bättre är vanliga att placera framför ordet dam: ”**Kultiverad dam-** i 30 års åldern intresse av ett välordnat hem barnkär, musik och

[55] Dugliga grovarbetare. *Hallandsposten* 1943-10-01
[56] Kvinnlig arbetskraft. *Hallandsposten* 1943-10-05
[57] Kontorist. *Hallandsposten* 1950-07-04

gott humör, pliktkänsla och arbetsglädje värderas.” [58]Ett mönster som följer dessa annonser är att de finare kvinnorna rekryteras ofta till familjer i villa ifrån finare områden och ofta för familjer som endast har ett eller två barn.

1950 så dyker en ny yrkesgrupp upp i annonseringen. Parallellt med ökningen av de ”finare” kvinnorna som efterfrågas vid nedslaget så ökar även efterfrågan efter en finare yrkesgrupp som istället för att rikta sig mot kvinnor riktas emot männen. Annonssidorna börjar söka efter chefer av olika slag.

> ”**Verkmästare-** erhåller anställning som föreståndare vid vår maskinverkstad i Varberg, sökanden skall vara kompetent motorman och fullt insatt i såväl bil som traktor-reparationer. Person med praktik och erfarenhet ifrån lantbrukmaskiner erhåller företräde Sökanden skall dessutom vara kompetent att på egen hand föreslå och leda alla vid verkstaden förekommande arbeten. Ansökan med betygsavskrifter insändes föreden 10 april detta år.”[59]

Det är tydligt i alla annonser som söker efter chefer att dessa skall vara mycket erfarna och kunna bidra med något till företaget. Företaget eller arbetsplatsen skall alltså vinna något på att anställa dessa personer som chefer. Det är också väldigt tydligt i alla annonser som söker chefer eller föreståndare av något slag att dessa skall uteslutande vara män. Ett exempel som liknar det ovan är:

> **”Vi söka driftiga män-** som önskar "komma framåt i livet" och genom arbete och energi bygga upp en egen rörelse. På de platser där vi tidigare inte öppnat avrostningscentraler enl. den välkända CORROSANMETODEN söker vi duktigt folk' som har möjlighet att anskaffa en lokal, garage, källare el. dyl. utrymme samt litet rörelsekapital. Som arbetsfält kunna vit. ex. nämna bilkylare, vattenledningar, agaspisar, värmeledningar och jordledningar samt för övrigt allt inom järn och stål. Rosten kostar svenska folket 400 miljoner årligen enligt statlig utredning. Börja i liten skala och övertyga Eder själv om vilka arbetsmöjligheter detta nya arbetsfält erbjuder. Ring eller till skriv oss så sända vi gärna vårt prospekt och närmare upplysningar[60]”.

I denna annons så uppmuntrar man snarare ”duktigt folk” som självklart ska vara män att öppna egen avrostningscentral. Dessa män skall precis som i förra exemplet kunna gynna huvudägarna. Sökandet riktar sig emot folk som kan ordna egen lokal, samt har eget kapital för att starta upp företaget. Även om könet inte hade skrivits ut i annonsen så hade man kunnat ana att det är en man de söker. Under större delen av 1900-talet så har kvinnors företagande ofta varit kopplat till kvinnans traditionella roll i familjen. Kvinnors företagande

[58] Kultiverad dam. *Hallandsposten* 1950-01-02
[59] Verkmästare. *Hallandsposten* 1950-04-01
[60] Vi söka driftiga män. *Hallandsposten* 1950-10-02

har setts som ett uttryck av kvinnliga kompetenser inom hemmet som omsorgsarbete, hushållsarbete och barnafödande. [61] En chefsposition som huvudbiträde vid en större grupp biträden vid någon gård eller liknande går säkert att finna i annonseringen om man skulle utöka materialet i studien, dock har ingen chefsposition för kvinnor hittats i materialet som innefattar den här studien. Dessa manliga chefspositioner var inte bara något man sökte efter i annonseringen utan även något man lockade med för att hitta arbetare. Företag lovade om chans till att vid gott arbete snabbt få tjänst som chef: ” **Försäljare – distriktchef** - Vi söka kontakt med energiska försäljare av våra populära Persienner och Soljalusier. Sökande, som kanprestera goda resultat, kan efter kort tid påräkna anställning som Distriktschef.”[62]

6.1.5 Könskodning 1970

Män	Kvinnor
Pojke	Hemmafruar, barnflicka

1970 så fortsätter den direkta könskodningen att minska, den upphör inte helt utan förekommer i olika former fortfarande 1970. Löfström nämner i sin studie att det var den primära könssegregeringen inom arbetslivet som minskade under denna period vilket syns i annonseringen. Löfström nämner att kvinnor kunde lönearbeta samtidigt som de kunde vara mödrar.[63] En variant på en sådan annons där arbetsgivaren med syftet att man ville ge hemmafruar chansen till extraarbete är: ”**för hemmafruar 30–50 år -**vill du sälja per telefon, och samtidigt vara hemma och sköta hem och familj. Du får arbeta med marknadens mest intressanta
objekt med mycket goda inkomstmöjligheter, och har dessutom hela sommaren ledig.”[64]
Utöver dessa annonser riktade mot hemmafruar så kan man hitta några få annonser som fortfarande liknar dem som förekom i till och med de allra första nedslagen i studien med ett undantag: ”**Barnflicka-**ev praktikant önskas till Göran 4 år, mamma lärare.”[65] Såhär korta och koncisa annonser där ett utnämnt kön ”flicka” i det här fallet var inte alls vanliga längre 1970.

[61] Lena Andersson Skog. ” I välfärdstatens skugga –företagandets genuskaraktär 1950-2005” 2011 s7.
[62] Försäljare-Distriktchef. *Hallandsposten* 1950-01-07
[63] Löfström 2005, s47
[64] För hemmafruar. *Hallandsposten* 1970-10-07
[65] Barnflicka. *Hallandsposten* 1970-07-06

”**Ordentlig 16-17 års pojke eller flicka-** erhåller anställning på vår dekorationsavdelning-medttag skolbetyg, Herr fembro efterfrågas.”[66] Är ett exempel på en mycket vanligare annons 1970 som liknar annonserna i de tidiga nedslagen och annonsen ovan ifrån 1970. Där båda könen eftersökes.

6.1.6 Könskodning 1915–1970 Sammanfattning

Annonseringen gentemot kvinnor och män har genom alla nedslag varit ungefär lika många, vilket är något som motsäger Löfströms artikel där hon nämner att rekryteringen av arbetskraft varit främst riktad emot män, oavsett om den har det eller inte så är inte det något som har genomlyst i annonseringen i *Hallandsposten.* Däremot så stämmer Löfströms påstående om att när kvinnors lönearbete börjar efterfrågas så handlar det huvudsakligen om ”husliga arbeten”, vilket går att se i annonseringen.[67] Genom de fem nedslagen 1915–1970 så har könskodning i någon form förekommit. Könskodningen har uttryckt sig i olika former och orden som använts för att efterfråga en man eller en kvinna har genom historiens gång förändrats. Den tydligaste förändringen som kan avläsas genom dessa annonser är att trots i långsam fart så uppstår fler och fler könsneutrala yrken och isärhållandet mellan typiskt traditionella könsbestämda yrken tenderar att minska. 1970 är arbetsmarknaden fortfarande inte helt jämställd och precis som Löfström nämner i sin artikel så är det fortfarande 100 år kvar (2005) innan arbetsmarknaden blir helt könsneutral i Sverige. Vill arbetsgivaren att båda könen ska söka arbetet så tenderar näst intill alla annonser att skriva ut det i annonsen, förutom i det sista nedslaget. Att man söker efter båda könen till arbetsplatserna är en bra bit på vägen om man ställer det mot hur man annonserade i de tidigaste nedslagen, om inte en direkt könskodning gjordes så förväntades de sökande att veta om annonsen var riktad mot män eller mot kvinnor beroende på vilket yrke det handlade om.

En intressant period i studien är 1943 och 1950 då efterfrågan på kvinnor ifrån finare bakgrund eller med god utbildning ökar med raketfart i annonserna, detta sker parallellt med att annonser som söker efter manliga chefer då kvinnliga chefer inte var något som var aktuellt i de allra flesta fall under denna period. Yrken som tillsattes på annat vis, kanske inbördes inom företagen, börjar komma ut på annonseringssidorna i *Hallandsposten*.

6.2 Familjeförhållanden

[66] Ordentlig 16-17års pojke eller flicka *Hallandsposten* 1970-07-06
[67] Löfström 2005, s48

Av de 260 annonser så var det 40 stycken som hade en direkt efterfrågan efter en arbetstagare med ett specifikt familjeförhållande som tex. Gift, ogift, syskon, etc. ett krav på specifika familjeförhållande har existerat i någon form i alla nedslag. Hur många annonser som hade familjeförhållande som krav sjunker kraftigt i de sista nedslagen. Temat är särskilt intressant då det är ett krav osannolikt existerar i jobbannonser på den svenska arbetsmarknaden idag.

6.2.1 Familjeförhållanden 1915

Män	Kvinnor
Gift ryktare, Gift Ladugårdskarl och Kördräng, Gift svinskötare	Hustru –mjölkning Ensam jungfru

Ifrån 1915 så hittades en del annonser med familjerelationer som ett av kriterierna för att få jobbet som utannonserades. Det familjeförhållanden som efterfrågas i nedslagen var främst efter män som ingick i äktenskap med en kvinna: ”**Gift ryktare-**erhåller plats hos Hans Larsson.”[68]Detta är en tidstypisk annons där man söker efter en gift man utan motivering till varför. Varför man vill att den anställde skall vara gift kan bero på att man vill ha en man med de egenskaper och den stabilitet som medföljer när man träder in i ett äktenskap, kanske hade arbetsgivaren en ung dotter eller så var han kanske var rädd att ryktaren skulle stöta på hans egen hustru. Det går att spekulera kring många olika anledningar till varför detta kravet finns med. Den anledning som jag tolkar vara mest trolig efter att ha undersökt alla dessa annonser är att arbetsgivaren vill att hustrun till ryktaren ska hjälpa till med någon annan syssla som relaterar till den arbetssökande mannens uppgifter. De uppgifterna har förmodligen inte har skrivits med i annonsen då arbetsgivaren kan ha missat detta eller räknar med att genom formuleringen av annonsen fått fram budskapet ändå. Om min tolkning stämmer så menar denne Hans Larsson att förmedla samma budskap som följande annonser fast med en enklare formulering: ” **En gift ladgårdskarl och en gift kördräng –** vilkas hustrur kunna deltaga i mjölkningen erhåller plats på vapnö gård.” [69] I denna annons är det väldigt tydligt varför man vill ha dessa gifta män. En annan annons där tydligheten inte går att ta miste på är i följande

[68] Gift ryktare. *Hallandsposten* 1915-04-06
[69] En gift ladugårdskarl och en gift kördräng *Hallandsposten* 1915-07-03

exempel: ” **Statsryktare-**vars hustru mjölkar erhåller plats.”[70] Man behövde kvinnor som hjälpte till med mjölkningen eftersom mjölkning sågs som något traditionellt kvinnligt och nästan skamligt för män att beblanda sig med. I och med synen på mjölkningens roll som något skamligt och i samband med kvinnans roll som underordnad med koppling till teorin om att kvinnan finns som en hjälp för mannen så skapas ett förakt gentemot dessa kvinnliga sysslor. Föraktet skapas i grunden genom isärhållandet av arbetsfördelningen. Att få en man att mjölka kan enligt Hirdman nästan enbart handla om ett straff eller någon form av uppvisning av skam. Män utför mycket sällan tidstypiska ”kvinnosysslor” under detta nedslag eftersom typiska kvinnogöremål kan ses som en form av underordning som en man som ingick i ett tidstypiskt genuskontrakt aldrig skulle finna sig i.[71]

6.2.2 familjeförhållanden 1931

Män	Kvinnor
Gift ladugårdsskötare, Ogift mjölkryktare x2	En flicka eller änka, hustru, ensam jungfru

Av de annonserna som har med ett krav på ett särskilt familjeförhållande så tenderar merparten av annonserna vara för arbeten som ägde rum på landsbygden. På landsbygden särskilt inom jordbruket & djurskötsel så arbetade man inte specifika tider, man hade uppgifter som skulle slutföras och hur mycket tid man la på sina uppgifter som anställd berodde på hur stora dem var och hur snabbt man kunde slutföra dem. Utomhusbelysning var fortfarande inget som hörde till vanligheterna så solen var också en av faktorerna som avgjorde arbetsdagens längd. Med en fru och kanske något barn som hjälpte till så gjorde det arbetet lättare. Ett exempel där mannen nödvändigtvis inte behöver vara gift men där hur en sådan situation skulle gynna honom beskrivs av annonssättaren i detta exempel: ” **Ladugårdsskötare-** Gift eller ogift , med en liten familj som ensam event, med hustruns hjälp kan tänka sig åtaga all skötesel av 15-20 kor jämte ungdjur samt svin erhåller plats mjökningsmaskin finns bra bostad.”[72] Här beskriver arbetsgivaren en uppgift som kan verka

[70] Statsryktare. *Hallandsposten 1915-07-06*
[71] Hirdman 2001, s68.
[72] Ladugårdsskötare. *Hallandsposten* 1931-10-03

stor för en ensam man och föreslår att man söker jobbet som gift då man kan ta sin hustru som hjälp. Detta exemplet motsäger till viss del Hirdmans teori om att mjölkning är något totalt förbjudet för en man. Dock så kan mjölkning vara ett alternativ för mannen eftersom att på denna gården sköts mjölkningen med maskin vilket förmodligen inte ses som lika skamligt som att mjölka för hand. I exemplet så är inte en hustru ett krav trots att det handlar om mjölkning. Min tolkning är att arbetsgivaren föredrar att man är gift och söker arbetet men att en ogift man som oavsett mjölkningen behöver arbetet kan erbjudas tjänsten på grund av maskinen.

Det var inte bara folk som ingick i äktenskap som efterfrågades utan arbetsgivare kunde också efterfråga arbetssökande i motsats civil status: ”**Ogift mjölkryktare –** kan den 24 april få anställning på karolinehed.”[73]Eller ” **En flicka eller änka-** med hem i staden erhåller några timmars daglig sysselsättning med att sköta hem där husmoder saknas, 1 vuxen person.”[74] I det senare exemplet så skrivs ingen anledning till varför man vill att personen som söker jobbet ska vara ogift. En tendens i annonser där man söker en ogift person eller en änka för att arbeta i hemmet är att arbetsgivaren tenderar att vara i samma civila status: ogift, änkling, änka eller ungkarl. Hos de yngre arbetsgivarna är det uteslutande män som anställer ogifta biträden osv, hos de äldre så är det både män och kvinnor som vill anställa ogifta biträden. Att familjeförhållanden var viktiga främst för arbetsgivarna på landet är väldigt tydligt genom alla nedslag som ingår i den här studien. En intressant röd tråd genom annonserna är att även arbetsgivare i staden som anställde kvinnor för att ta hand om deras hem eller barn också tenderar att föredra flickor eller kvinnor ifrån landsbygden. ”**Ensam jungfru-** helst ifrån landet, duglig i matlagning erhåller plats på villaegendom i halmstad.” [75] Att vara Ensam jungfru innebar att man på egen hand kunde sköta alla sysslor som skall skötas i ett hem.[76] Anledningen till att dessa kvinnor uppväxta på landsbygden var önskvärda i hemmen kan ha och göra med att barn på landet snabbt fick infinna sig i att hjälpa till i hemmet och med att hjälpa till med det dagliga arbetet på gården. Detta resulterade i att arbetsgivarna såg denna bakgrund som en god förutsättning för arbetsmoralen och för förmågan att sköta ett hem.

En formulering som förekommer i vissa annonser för att visa på att det är en speciell slags flicka är genom uttrycket äldre flicka. Uttrycket äldre flicka behöver nödvändigtvis inte alls

[73] Ogift mjökryktare. *Hallandsposten* 1931-04-07
[74] En flicka eller en änka. *Hallandsposten* 1931-10-01
[75] Ensam Jungfru. *Hallandsposten* 1931-04-07
[76] Saob.se

ha att göra med åldern på den man söker efter. Med uttrycket en ”äldre flicka” kan innebära att man söker efter en ogift kvinna, enligt svenska akademiens ordlista så innebär gammal eller äldre flicka en ohävdad eller ogift kvinna. Ett exempel på hur man sökte efter dessa ogifta kvinnor kunde se ut såhär:”**Äldre flicka-**Snäll och pålitlig, önskas att sköta hemmet för en gammal och klen.” [77] I de fallen där rubriken eller det centrala i annonsen har sitt fokus på att det är just en ”äldre flicka” som efterfrågas så handlar det om en ogift kvinna, när man söker efter en äldre flicka med fokus på åldern så skriver man 1931 ofta i annonsen den exakta åldern man söker efter eller åtminstone en minimumålder: ”**Snygg och proper flicka-** ej under 20år erhåller plats under sommaren i konfektyraffär.” [78]

6.2.3 familjeförhållanden 1943

Män	Kvinnor
Gift Chaufför,	2 flickor kamrater eller systrar

Annonseringen kring familjeförhållanden i jobbannonserna förändras inte så mycket 1931–1943, de flesta annonser tenderar fortfarande att handla om yrken på landsbygden som har med lantbruket eller djurskötsel att göra. En annons som visar på en annan familjerelation som inte tidigare nämnts 1915 eller 1931 var: ” **2 flickor –** gärna kamrater, erhåller lärorika platser på välordnat åldersdomhem i Uppland.”[79] Här söker man efter två flickor som skall vara bekanta sen innan genom kamratskap. Min tolkning kring varför man söker just denna relation flickorna emellan beror på att tjänsten som utannonseras befinner sig i Uppland. Uppland ligger ca 50 mil ifrån Halmstad där tidningen *Hallandsposten* var och är populärast. Eftersom tjänsten finns så pass långt bort så kan det för arbetsgivaren vara fördelaktigt att anställa två flickor som känner varandra då det kan underlätta med boende och underlätta för flickorna som kommer till en ny stad där de förmodligen inte känner någon sen innan.

En intressant annons som inte behandlar ett yrke som infinner sig på landsbygden och där den sökande inte behöver ha någon som helst relation till landsbygden men fortfarande skall ingå i ett äktenskap för att få söka arbetet är i följande annons: ”**Gift chaufför –** (personbil) tillika gårdskarl gärna något trädgårdskunnig erhålla omedelbart anställning betygskrav och

[77] Äldre flicka. *Hallandsposten* 1931-01-03
[78] Snygg och proper flicka. *Hallandsposten* 1931-04-04
[79] 2 flickor. *Hallandsposten* 1931-01-05

uppgifter kring ålder och lönepretantioner till lundboholms gård."[80] I annonsen vill att inte bara att chauffören skall vara gift utan arbetsgivaren vill att denne ska ha kunskaper inom trädgårdsarbete. Kombinationen är intressant och förtäljer att man kanske söker efter mer en allt i allo med huvuduppgift som chaufför. Varför man vill att chauffören ska vara gift kanske kan bero på som i texten tidigare konstaterats att man vill att denne chaufför skulle agera som en allt i allo anställd ska bo på eller i nära relation till gården och hustrun ska kunna ha möjlighet att hjälp till med diverse uppgifter vid behov.

6.2.4 familjeförhållanden 1950

Män	Kvinnor
Gift traktorförare	Hemvärdinna

Antalet annonser som innehåller krav på familjeförhållanden har kraftigt minskat 1950 om man jämför med de tidigare i nedslagen. Av de 40 annonser som involverar familjeförhållanden i studien så är bara fyra stycken ifrån nedslaget 1950. 1931 till exempel så innehöll 13 annonser krav på en speciell familjesituation. Eftersom fler annonser totalt sätt fanns publicerade i tidningen 1950 så blir procentskillnaden 1931–1950 ännu större än fyra ställt mot 13 annonser. Denna kraftiga minskning av kravet på familjesituation kan bero hur samhället under denna period förändras i sin helhet. Som tidigare nämnts i analysen så var det främst i samband med lantbruket särskilda familjeförhållanden var ett krav. Den kraftiga minskningen av annonser med krav på familjeförhållanden 1931–1950 kan ha berott på den kraftiga minskningen av lantbruket och boendes på landsbygden i sin helhet. 1931 så bodde ca 50% av befolkningen på landsbygden och ca 50% i tätort (bestående av 200 personer eller mer). 1950 har en stor förändring skett på bara 19 år siffrorna förändrades ifrån 50/50 till att 60% bodde i tätorter och 40% på landsbygden. Denna urbanisering är en del i av process som började i mitten på 1800-talet då endast 10–15 procent av befolkningen bodde i tätorter och som pågår till mitten på 70-talet då ca 85% av befolkningen bodde i tätorter.[81]

Av de annonser som ändå hittades i nedslaget så fanns också i detta nedslag en annons som sökte efter en "allt i allo" men med en särskild huvuduppgift: "**Gift traktorförare-** något kunnig i smides och snickeriarbeten erhåller anställning omedelbart, heagård egendom."[82]

[80] Gift chaufför. *Hallandsposten* 1931-04-01
[81] SCB Statistikdatabasen
[82] Gift traktorförare. *Hallandsposten* 1950-01-07

Anledningen till de olika uppgifterna som traktorföraren förväntas utföra kan bero på gårdens storlek och hur pass mycket traktorarbete som fanns. En annan intressant annons ifrån nedslaget är följande:

> **Hemvärdinna**- På grund av giftermål är hemvärdinnatjänsten i S.Hestra kommun, Jönköpingslän, till ansökan ledig med tillträde den 1 sept. 1950 eller event. senare. Löneförmåner och kompetens enl. Socialstyrelsens bestämmelser. Ansökningshandlingarställes tillS. Hestra Hemljälpsnämnd, Broaryd, före den 1 aug. 1950.[83]

Det intressanta i annonsen är egentligen varför tjänsten är ledig. 1950 så bodde det 7 miljoner människor i Sverige av dessa 7 miljoner så var ca 3.5 miljoner kvinnor och av dessa 3.5 miljoner så räknas barn och äldre med. Trots detta så var 1.2 miljoner hemarbetande kvinnor (hemmafruar) vilket är en väldigt stor del av de kvinnor som infann sig i en ålder där detta var möjligt. Siffran blir ännu större när man jämför de 91 tusen i samma situation 1990 då befolkningsmängden var ännu större. Med den informationen så blir tolkningen av annonsen ganska simpel. När den förre detta hemvärdinnan gifte sig och flyttade ihop med sin nya man så föll det sig naturligt att säga upp sig ifrån sitt jobb och bli hemmafru istället vilket följer folkhemmets genuskontrakt. En man i en liknande situation hade inte påverkats av detta i någon mån alls gällande arbetsmöjligheter.

6.2.5 familjeförhållanden 1970

Män	Kvinnor
Äkta par	Äkta par

1970 så inkluderades endast en annons med en tydlig koppling till familjeförhållande, anledningen till detta är samma som beskrivs i början av analysen till förra nedslaget med den ökade urbaniseringen som 1970 når sin kulmen. Den annonsen som hittades såg ut på följande vis: ”**Distriktagentur**- Akta par med affärrssinne får överta ledningen for grundligt Inarbetad firma med mycket goda framtidsmöjligheter. Korrekt lagerhållning och bokforing samt kontant kapital.[84]” Vad för slags firma det är som övertas förtäljer annonsen inte men anledningen till varför man vill att ett äkta par skall

[83] Hemvärdinna. *Hallandsposten* 1950-07-01
[84] Distriktsagentur. *Hallandsposten* 1970-01-03

ta över affärerna går att spekulera i, det kan bero på den ekonomiska stabilitet som ofta krävs för att ingå i ett äktenskap.

6.2.6 Familjeförhållanden sammanfattning 1915–1970

Genom att undersöka familjeförhållanden i samband med jobbannonser så ser man tydligt samhällets förändring i form utav en pågående urbanisering som visualiseras i minskningen av annonser som innehåller dessa krav på familjeförhållanden som på yrken ute på landsbygden är så pass mycket viktigare än i tätortsarbeten. I dessa arbeten på landsbygden där män och deras fruar rekryteras så lyser det traditionella genuskontraktet med mannen som huvud och kvinnan som verktyg igenom kraftigt. I annonser där man söker efter både en man och en kvinna så är det uteslutande mannen som annonseras efter och kvinnan ingår alltid som en ”hjälp” eller nämns inte alls i annonsen. Man skriver antingen ut direkt vilket syfte man har med att mannen ska vara gift och då handlar det ofta om att få tillgång till kvinnan för underordnande uppgifter så som mjölkning eller hjälp i hushåll eller med barnen. Alternativt så skriver man ingenting alls om kvinnan utan söker då endast efter en gift man. Detta vis kan tolkas som att man antingen söker efter en gift man och de attribut en sådan man kommer med. Dock så är det mer troligt söker efter en man med en kvinna som kan bidra med något utan att det står utskrivet.

6.3 Ålder och kroppslighet

Av de 260 annonserna så var det 33 annonser som frågade efter en specifik ålder. Det var 16 annonser som enbart generaliserade kring ålder och frågade efter antingen en ”ung” eller ”äldre” anställd. 11 annonser använde sig av termer som yrkar på att den anställde skall inneha ett specifikt utseende och 9 bad om ett foto i annonsen som också visar på att man vill att den anställde har ett specifikt utseende. Att be om foto i arbetsannonser är något som fortfarande är aktuellt idag. På den kinesiska arbetsmarknaden så undersöker Kuhn och Kailing hur många av annonserna som hade som krav på att ett foto skulle följa med i annonsen. Vilket visade sig vara mer än de hade räknat med och något som riktade sig främst emot kvinnor. Deras analys om vad ett foto i ansökan betydde var att man krävde ett visst

mått av skönhet för att ha möjlighet att erhålla jobbet.[85] Det är en tolkning jag efterföljer och använder mig utav i analysen i denna kategori.

6.3.1 Ålder och kroppslighet 1915

Män	Kvinnor
Kraftig, Friska, Rask, Hurtig, Unga män, 17-18års pojke,	Anspråkslös. Stark, Fotografi, Flicka, Enkel flicka.

Vid första nedslaget 1915 så var aktivitet & styrka i annonser riktade mot män en viktig faktor. På landsbygden kunde en sådan annons yttra sig på följande sätt: ”**Arbetssökande-** Några friska kraftiga unga män 18–24 år ifrån landet erhålla plats i Höganäs kolstensgruvor”. [86] Detta är en specificerad annons som åldersbestämmer de sökande. Könet och de sökandes fysiska attribut är också bestämda. Det skall vara unga män som har den fysiska styrkan att arbeta i Höganäs gruvor. Utöver den fysiska styrkan som presenteras med hjälp av ordet kraftig så skriver man att dessa kraftiga män skall vara ”friska” vilken 1915 betydde utöver att vara fri ifrån fysiska och psykiska sjukdomar att man var färsk eller oskadd.[87] Färsk och oskadd förstärker att det är just unga män man söker för arbetet. Eftersom lantbruket 1915 fortfarande delvis sköttes utan maskiner så ville man ofta att arbetare inom de tyngsta jobben skulle vara kraftiga och unga män.

I staden så var också dessa unga friska män attraktiva på arbetsmarknaden. Annonserna riktades ofta mot alerta unga män. Ett typexempel på en sådan annons kunde se ut på följande sätt: ”**17–18 års pojke-**rask och hurtig erhåller genast plats som lagerarbetare i Halmstad.” [88]Det man söker efter är alltså någon som vill visa sig arbetsvillig och orkar jobba hårt hela arbetsdagen.

[85] Peter J. Kuhn och Kailing ,2011 s23
[86] Arbetssökande. *Hallandsposten* 1915-07-06.
[87] Svenska akademiens ordbok, Saob.se
[88] 17-18års pojke. *Hallandsposten* 1915-10-03.

Annonser riktade mot kvinnor tog sig en annan form 1915. I fallen där yrket innebar att man skulle synas så skulle man inte höras, ville ha en kvinna eller flicka som inte gjorde för mycket väsen av sig, man skulle vara underordnad. Denna förfrågan om underordning gör sig speciellt tydlig följande annons: ”**Lanthandelsbiträde-**Kvinna ärlig och pålitlig samt anspråkslös erhålles, ansökan med fotografi.” [89] Man vill i annonsen anställa en kvinna som ser bra ut men som inte har några krav. I andra annonser vid samma tidpunkt så skriver man ofta ut att man vill att den sökande inte skall vara komplicerad, man skriver ofta att det är en enkel kvinna eller enkel flicka man söker 1915. Vilket kan kopplas till teorin om kvinnounderordningen. Annonseringen 1915 utger ett dolt budskap om att kvinnan ska vara mannen till lags och inte göra eller tänka för mycket, utan hålla sig enkel och okomplicerad.

En annons som är intressant för att den går emot normen gentemot de annonser som inkluderas i studien under detta tema 1915 är en annons där man söker efter kvinna som beskrivs som om hon vore man: ”**Stark och duktig tvätterska-**får plats på hotell Mårtensson.” [90] Anledningen till varför hon beskrivs på ett sätt som inte är typiskt för kvinnor kan enligt min tolkning bero på att hon inte syns. Självklart så är tvätterska 1915 ett tungt jobb då man tvättade mycket för hand och att vara fysiskt stark blir en viktig faktor för att klara av arbetet. Samtidigt så beskrivs dock andra tunga yrken för kvinnor där de syns fortfarande som den anspråkslöse lanthandelsbiträdet som tex, hembiträden där kvinnor fick slita i trädgårdar, hushåll och med matlagning. I dessa fallen så är det yrken där kvinnan syns som gör att ord som käck, barnkär och ej nöjeslysten får framträda istället. I annonser där arbetsgivaren vill att man skickar med ett foto i ansökan så gäller detta också enbart i yrken där man i större utsträckning syns, i de flesta av fallen gäller det annonser gällande jobb som biträde i någon form av butik.

6.3.2 Ålder och kroppslighet 1931

Män	Kvinnor
Ynglingar 17-22	14-15 års flicka,

1931 så tenderar annonserna i större utsträckning bli mer specificerade kring vilka åldrar man söker efter. Mer än hälften av annonserna som frågar efter en ålder frågar nu 1931 efter en

[89] Lanthandelsbiträde. *Hallandsposten* 1915-10-02.
[90] Stark och duktig tvätterska. *Hallandsposten* 1915-07-01.

exakt ålder. Jämfört med 1915 så tenderar annonser riktade mot de yngre vara oklara och det är svårt att tyda vad det är för yrke eller för arbetsuppgifter som efterfrågas: ”**En 14–15 års flicka-** anställes nu genast.”[91]

Efterfrågan på unga män tenderar att öka 1931 i och med att rekryteringsbyrån i Stockholm frekvent annonserar efter framtida militärer:

> **Ynglingar 17–22-**Erhålla anställning vid alla regementen den 1/11 1931 inom infateri- kavalleri- och artilleriet, ingengör och fälttelegrafkåren, flottan och kustartillieriet. Bygennelselön 600kr per år. Kläder, skolor och allt fritt. Anställningspenning 50 kr till den anställde, som utbetalning vid inträdet i tjänst. Endast söknade med bra skolbetyg och läkarbetyg antages. Sök i tid! AVGIFTSFRITT.” [92]

Även fast det inte står utskrivet i annonsen på ett tydligt sätt med dagens ögon så är annonsen enbart riktad mot unga män då enbart dessa kunde få anställning hos militären, utöver detta så används ordet ynglingar enbart till unga män och inte till flickor. [93]

Ökningen av annonser ifrån militären 1931 är intressant med tanke på 1925 års försvarsbeslut som resulterade i en generell nedrustning av den svenska militären, beslut om upprustning kom inte infördes inte förens 1936. Vid en mer omfattande studie så hade det varit intressant att titta närmare på dessa två nedslag och analysera militärens jobbannonser ytterligare.

6.3.3 Ålder och kroppslighet 1943

Män	Kvinnor
Kraftig, prima kraft,	Fördelaktigt utseende, foto, ren

1943 så ökar annonser med krav på muskelstyrka för unga män och för kvinnor så blir det allt viktigare med foto i annonsen. Av de fem annonserna som kräver styrka eller kraft så är alla fem riktade mot män/ pojkar. Av de sex annonser som vill att man skickar med foto i ansökan så är alla sex riktade mot kvinnor, av de tre annonser som beskriver att man söker efter en sökande med ”fördelaktigt utseende” så är alla tre riktade mot kvinnor. Av de arbeten där

[91] En 14–15 års flicka. *Hallandsposten* 1915-04-02.
[92] Ynglingar 17-22år. *Hallandsposten* 1931-10-03.
[93] Saob.se

styrka och kraft efterfrågas så är det i de flesta fallen vid detta nedslag ”springpojkar” som rekryteras ”**Kraftig springpojke**-Erhåller bra plats prima kraft avlönas väl.” [94] är en ytterst vanlig annons under den här perioden riktad mot det manliga könet. För de kvinnliga så såg annonserna ut på följande sätt ”**Ung proper flicka**-med fördelaktigt utseende komp i expidering erhåller fast plats på första klassens konditiori svar med foto och lönepretantion.” [95]I samband med de annonser som är riktade mot kvinnor så dyker ofta ordet proper upp ï samband med att foto ska skickas in med ansökan, proper betyder inte bara att man är skötsam utan också att man är ren, snygg och prydlig, vilket var önskvärda attribut av arbetsgivarna 1943, särskilt i yrken där man syntes.

6.3.4 Ålder och kroppslighet 1950

Män	Kvinnor
minst 25 år, ynglingar	minst 25 år, foto, flicka

1950 så minskar frekvensen av jobbannonser som faller under detta tema. De åldersbestämmande jobbannonserna som fortfarande existerar tenderar mer att uttrycka en minimumålder istället för tvärtom. Annonserna tenderar även att generellt leta efter äldre arbetssökande än under tidigare nedslag. Unga pojkar och flickor är inte lika attraktiva på arbetsmarknaden. Ett exempel på hur en typisk annons kunde se ut ifrån de senare nedslagen relaterat till åldersbestämmande kunde se ut på detta vis: ”**Kontorist**-Bokföringskunnig med någon vana att föra förhandlingar ålder minst 25år.” [96] Krav på foto i arbetsansökan kan fortfarande förekomma i vissa fall i annonser riktade mot kvinnor men krav på specifika kroppsliga attribut tenderar att nästan dö ut. Ord som ynglingar, flicka och vissa direkt åldersbestämmande annonser existerar fortfarande i de flesta upplagor av tidningen men inte lika frekvent som i tidigare nedslag.

6.3.5 Ålder och kroppslighet 1970

Män	Kvinnor

[94] Kraftig springpojke. *Hallandsposten* 1943-04-05
[95] Ung proper flicka. *Hallandsposten* 1943-04-03
[96] Kontorist. *Hallandsposten* 1950-07-04

20–40 års åldern, vital, ung, yngre, medelålders	20-40års åldern, 20-24 år , 65-70 år , ung ,yngre ,medelålders

Under sista nedslaget 1970 så fortsätter förekommandet av åldersbestämmande och efterfrågan efter särskilda kroppsliga attribut att minska. När man åldersbestämmer 1970 så är det inte lika exakt som vid tidigare nedslag: ”**Extraarbete kvällstid** ett antal personer i 20–40 års åldern anställes snarast som garderobierer på rest Adam och Eva i Halmstad.”[97] Mer exakta åldersbestämmande annonser är svåra att hitta men de förekommer:

> ”**KONTORIST 20–24 år VI** söker en kvinnlig kontorist som är rutinerad maskinskriverska. Kunskaper 1 tyska och engelska är en fördel. Egenskaper såsom ordningssinne, samarbetsvilja och förmåga att arbeta självständigt är sjalvklarn förutsättningar, liksom förmåga att taga egna initiativ, att organisera och improvisera.” [98]

När man väl söker efter en specifik ålder för sina arbetare så är det vanligare att man använder sig av uttryck så som ”yngre, ung, medelålders, etc.” Vad gällande kroppslighet och fysiska attribut så var dessa näst intill icke existerande om man bortser ifrån vissa annonser som ville att man skulle skicka med foto i ansökan. En intressant annons som innehåller både kroppslighet och åldersbestämmande fast på ett lite annorlunda sätt är följande: ”**Hushållerska-**65-70 år önskar som hjälp i hemmet åt vital pensionär.”[99] Annonsen är intressant eftersom det är endast denna annonsen som finns i mitt material där en pensionär söker en annan pensionär för hjälp i hemmet. Samtidigt så beskriver arbetsgivaren sin egen kroppslighet genom att beskriva sig själv som vital som innebär att man är stark och livskraftig. Jobbannonsen liknar näst intill en kontaktannons i sin struktur.

6.3.6 Sammanfattning ålder och kroppslighet 1915–1970

Från 1915 till 1970 så kan man genom ordval och motivering i jobbannonserna se en förändring av hur man skriver kring både kroppslighet och ålder. I de tidiga nedslagen så är näst intill alla jobbannonser åldersbestämda. Man skriver tydligt ut om man söker efter en ung

[97] Extraarbete kvällstid. *Hallandsposten* 1970-01-02
[98] Kontorist. *Hallandsposten* 1970-01-07
[99] Hushållerska *Hallandsposten* 1970-10-06

pojke eller flicka eller om man vill ha en vuxen arbetare. I de allra flesta annonser är också en exakt ålder utskriven med något års spelrum för den arbetssökande. Unga flickor under 18år var attraktiva i annonser som sökte efter hembiträden, pigor och serveringshjälp. Dessa husliga arbeten ansågs passa kvinnor som lönearbete eftersom de liknande de uppgifter de skulle få utföra i ett äktenskap eftersom att ta hand om hemmet låg i kvinnans ”natur” [100]. Att efterfrågan på dessa husliga arbeten bland yngre flickor minskar bland annonserna på 50-talet och speciellt på 70-talet, beror på olika faktorer, en faktor var att flickor i större utsträckning istället för att arbeta tills de gifter sig istället får större möjlighet att utbilda sig. Den högre utbildningen var reserverad för pojkar ända fram till 1927. Unga kvinnor kunde avlägga studentexamen som privatperson, men detta krävde engagemang och stort ekonomiskt stöd. Det är på grund av detta upprätthållande av det patriarkala systemet som det dröjer ända till 60–70-talet innan man kan säga att kvinnan är accepterad på arbetsmarknaden oavsett familjesituation. Nya tekniska framsteg breddade också kvinnors arbetsmarknad och speciellt unga kvinnors arbetsmarknad. Många arbeten blev nu okvalificerade rutinarbeten vilket enligt arbetsgivarna var lämpliga för unga kvinnor. Redan efter första nedslaget 1915 och andra nedslaget 1931 så kan man se en minskning i efterfrågan på husliga arbeten.[101]

Det går även att avläsa samhällsförändringar när man undersöker hur man annonserar efter unga pojkar. I de allra första nedslaget 1915 så läggs mycket vikt på att de sökande skall vara friska, fria ifrån skador. Dessa unga pojkar skulle helst vara ifrån landsbygden de ansågs vara naturligt starka efter att ha varit med och hjälpt familjen i arbetet på gården. En annan intressant ökning av efterfrågan på kraft och styrka hos de yngre pojkarna infaller sig 1943. Detta beror på att i skapandet av folkhemmet så uppmärksammades även den folkliga hälsan och fysiska attribut blev viktiga i folkets syn.

6.4 Egenskaper & karaktär

I samband med en jobbannons idag 2016 så krävs det mycket av de sökande, man kräver oftast en utbildning som är passande för det arbetet man söker. Tidigare erfarenhet av arbetet eller liknande arbeten är något som ofta föredras i samband med ansökningen. Helst ska man skicka in ett personligt brev där man beskriver varför arbetsgivarens ska välja just dig, man beskriver sina kvaliteter i samband med yrket men man beskriver också sig själv som person och sina personliga egenskaper. Jobbannonser och jobbansökningar har inte alltid varit så

[100] Åsa löfström. ”En könssegregerad arbetsmarknad- hinder för fria val och effektiv matchning?” *ekonomisk debatt*, Nummer 8 2005, s47
[101] Ibid s49.

detaljerade som visas genom denna studie tidigare i analysen. Under detta tema undersöks huruvida det var den personliga karaktären eller de yrkesmässiga egenskaper eller erfarenheter som var viktigast 1915–1970 och om det skiljer sig åt mellan män och kvinnor.

6.4.1 Egenskaper & karaktär 1915

Män	Kvinnor
Hyggliga, Nykter, Skickliga,	Stadgat fruntimmer, Kunniga, Ren & Snygg, Duktig, Pålitlig

1915 så var annonserna i *Hallandsposten* kortfattade och de allra flesta gick rakt på skall. Informationen kring tjänsten som skulle tillsättas var väldigt kort och koncis. Beskrivningen på vad som krävdes för att tillsättas för tjänsten var även den kortfattad. En tidstypisk annons ifrån perioden kunde se ut på följande vis: ”**Mjölkerska –** Ren & snygg erhåller förmånlig plats på kristineheds gård.”[102] Vilka uppgifter den anställde skall utföra kan utläsas i rubriken som läser mjölkerska, vilket innebär att den anställde skall mjölka kor vidare kan man läsa att detta skall göras på kristineheds gård. Det som krävs av mjölkerskan är att hon är ren och snygg som innebär att hon ska vara hygienisk och frisk samt att hon är ordningsam och välvårdad. Med andra ord så söker man efter en anständig mjölkerska. Dessa korta annonser tenderar genom hela nedslaget att lägga fokus på karaktär före egenskaper som är passande för yrket i sig detta är genomgående för både män och kvinnor. Mycket vikt läggs på den allmänna anständigheten hos de anställda som i följande exempel: ”V**id sjömanskårerna-** I Karlskrona kunna hyggliga ynglingar med bra betyger genast vinna förmånlig anställning.”[103] Ordet hygglig innebär att man uppträder på ett tilltalande vis i umgänge med andra och att man är trevlig, belevad samt ser bra ut. I annonsen som presenterades så vill arbetsgivaren att den arbetssökande skickar med någon form av betyg i ansökan vilket är genomgående i annonseringen, särskilt för männen, då dessa oftast hade möjlighet till en längre skolgång som tidigare nämnts i studien. De allmänna betygen kan dock inte räknas som egenskaper som är passande för just yrket utan jag tolkar mer detta krav på betyg som en försäkran för

[102] Mjölkerska. *Hallandsposten* 1915-04-06
[103] Vid sjömanskårerna *Hallandsposten 1915-04-03*

arbetsgivaren att det verkligen är en ”hygglig” eller ”duktig” arbetare med god arbetsmoral som arbetsgivaren söker för jobbet.

Förutom kravet på betyg så finns det ett annat intressant krav för de arbetssökande som uteslutande gäller för annonserna som riktar sig emot män. De måste vara nyktra: ”**Vaktmästarbefattningen –** vid biorama ledig, sökande skall vara nykter, proper och belevat sätt.”[104] Detta är även synligt i:”**Kettingsmeder-** Skickliga, nyktra och ordentliga erhålla stadigvarande arbete.” [105] Detta krav på nykterhet beror på att under första världskriget och framförallt efter första världskriget så möter det kraftiga supandet i Sverige stort motstånd och nykterhetsrörelsen tar sin fart som till slut leder till en folkomröstning 1922 som handlade om alkoholpolitiken. Önskar Ni ett rusdrycksförbud? Var valfrågan som ställdes. Där 49% sa JA och 51% NEJ vilket inte resulterade i ett förbud men visade på det motståndet som fanns gentemot rusdryckernas kraftiga påverkan av samhället. Omröstningen resulterade oavsett ett nej i valfrågan i att vissa förändringar angående alkoholsförsäljandet gjordes.[106] Denna process gör sig tydlig i annonserna i egenskap av att nykterhet blir en stor faktor i annonser som riktar sig mot männen.

6.4.3 Egenskap & karaktär 1931

Män	Kvinnor
Vana vid maskinskrivning,	Frisk, pålitlig, ej nöjeslysten, proper, ordentlig, kunnig

1931 så tenderar annonserna bli lite längre och mer utförliga. Skillnaden mellan hur ofta egenskaper efterfrågas jämfört med hur karaktär efterfrågas så börjar egenskaper bli mer och mer efterfrågade i annonserna. Arbetsgivaren börjar förklara vilka egenskaper den arbetssökande ska ha för att kunna få jobbet: ”**Kontorist-** med vana vid maskinskrivning samt utskrivande av fakturor erhåller genast 6 månaders vikariat å större kontor.”[107] Trots annonsens enkelhet så skrivs två stycken krav på egenskaper ut och inga krav på karaktär,

[104] Vaktmästarbefattningen. *Hallandsposten* 1915-10-02
[105] Kettingsmeder. *Hallandsposten* 1915-10-06
[106] http://iogt.se/
[107] Kontorist. *Hallandsposten* 1931-04-02

man ska kunna använda en skrivmaskin och kunna skriva fakturor. En likhet könen emellan är att kraven på egenskaper ökar hos båda könen dock så börjar en skillnad träda fram.: ”**Frisk och pålitlig flicka-** Ej nöjeslysten, proper och ordentlig kunnig i matlagning och bakning. Får plats i liten familj 1a november i stockholms närhet, ansök med lön ålder och betyg till fru ingengör olsson i spånga.”[108]Annonsen representerar hur man vanligtvis annonserade efter kvinnor 1931 gällande egenskaper och karaktär. Till skillnad ifrån annonserna som riktar sig emot männen så finns det inte många annonser riktade mot kvinnor som enbart innehåller krav på egenskaper och erfarenhet inom yrket som annonseras. Denna variant där båda två är utskrivna är det absolut vanligaste för kvinnor 1931 där vikten fortfarande ligger på karaktär. Annonsen ovan innehåller fem ord som representerar karaktär: Frisk, pålitlige nöjeslysten, proper och ordentlig. Endast kunnig i bakning och matlagning beskriver egenskaperna som är passande för yrket i sig. Om man tar ett exempel som är riktat mot en man så kan man se nästan det motsatta. Majoriteten av de meningsbärande enheterna riktar sig mot egenskaper istället för mot karaktären. ”**Inspektör** – Driftig, energisk och med god anskaffningsförmåga, erhåller ombelbart, anställning i välkänt folkförsäkringsbolag, fast lön och goda provisionsförmåner. För rätta person verklig framtidsplats. Utförligt.”[109] Här är fördelningen mellan egenskaper och karaktär mer balanserad och de karaktärsbeskrivningarna är mer relaterade till att ha möjlighet att prestera på sin arbetsplats i detta fall jämfört med annonser riktade emot kvinnor.

6.4.4 Egenskap & karaktär 1943

Män	Kvinnor
Ransoneringskunnig	Ordentlig, skötsam, ransoneringskunnig, betyg

1943 så är det krig i större delen av världen, Sverige förblir neutralt men blir påverkade av kriget ändå, vilket märks i jobbannonseringen. Inkallningar av militären för att vakta våra gränser påverkar arbetslivet och gör sig tydligt i akuta annonseringar: ”**En dräng-**erhåller plats omedelbart på grund av militärtjänstgöring – kvibille. ”[110]& som i ” **Manligt eller**

[108] Frisk och pålitlig flicka. *Hallandsposten* 1931-10-05.
[109] Inspektör. *Hallandsposten* 1931-07-03
[110] En dräng. *Hallandsposten* 1943-04-03

kvinnligt biträde –med vana i ransoneringsbestämmelserna –erhålles omedelbart på grund av militärtjänst."[111] Är två exempel på annonser där man vill ersätta den inkallade militären så snabbt som möjligt. Det senare exemplet leder in på en egenskap som blir väldigt viktig att inneha i många yrken under perioden. Kunnig eller vana i ransoneringsbestämmelserna blir en vanlig formulering för arbetsgivarna:

> **Ordentligt, skötsam flicka –** erhåller plats den 1a februari på egen hand sköta hushåll åt ung ogift köpman, sökande ska även vara kunnig i bokföring samt väl insatt i nuvarande ransoneringsbestämmelser. Svar motas med foto betygskriterier och löneanspråk svar till Erik bengtsson.[112]

Att vara ransoneringskunnig 1943 innebar att man förstod de ransoneringsbestämmelser som ägde rum under andra världskriget. Vissa varor blev på grund av kriget svåra att få tag i, därför bestämdes det att man inte fick köpa hur mycket man ville av vad man ville. Man organiserade detta med hjälp av ransoneringskort som man prickade av och höll bok kring vad och hur mycket man handlade så det skulle bli rättvist för alla. Kaffe var ett exempel på en sådan vara som det blev brist på genom hela kriget.

6.4.5 Egenskap och karaktär 1950

Män	Kvinnor
Driven , driftig, energisk	Driven, driftigt, kunnigt betyg, referenser

1950 så finns fortfarande karaktärsbeskrivningar kvar men kravet på egenskaper har tagit och är nu övervägande i de allra flesta annonser, både för kvinnor och för män. Exempel på vanliga karaktärsdrag som fortfarande önskas av arbetsgivare är: "Energisk, driven och driftig" särskilt de senare två är vanliga uttryck för både män och kvinnor. Energisk tenderar i detta nedslag främst förekomma hos annonser riktade emot män vilket är något som Askehave bekräftar även är situationen än idag. Askehave beskriver den engelska termen "Drive" som en av de absolut vanligaste i jobbannonser idag. Särskilt när man söker efter någon form utav ledare.[113] Just termen drive som till svenska kan översättas till driv eller driftighet som också

[111] Manligt eller kvinnligt biträde. *Hallandsposten* 1943-07-02
[112] Ordentlig, skötsam flicka. *Hallandsposten* 1943-01-07
[113] Askehave 2011, s324

hör ihop med att vara framåtsträvande och energisk uppfattades av de kvinnliga sökande vara en term som riktar sig emot män. Att termen används i annonser särskilt riktade emot män genom historien kan vara en faktor som bidrar till att dagens arbetssökande tenderar att koppla en annons som innehåller ordet till att vara riktad emot män.

En vanlig annons 1950 kunde se ut på följande vis:

> **Hushållerska hembiträde -** med goda betyg och referenser sökes, att självständigt sköta hem1 Göteborg för äldre affärsman med vuxen dotter. Frun på långvarig sjukhusvistelse. Eget rum. Fullständigt modern våning. Hjälp till storstädning och tvätt. Bör vara kunnig i god husmanskost. God plats och bra lön. Svar till "Medelålders hushållerska, GOTEBORG", Annons-Krantz, Göteborg.[114]

I detta nedslag förekommer som ovan kan läsas en god beskrivning på tjänsten, betyg och referenskrav, samt vad man förväntas kunna och vilka villkor som gäller gällande betalning och plats. Självklart så förekommer det en del annonser som inte hör till normen och som om man inte hade något datum på dem kunnat tro att de var 30 år gamla 1950. Följande annons är ett sådant exempel: ”**Två trevliga och käcka flickor vi söka**- NI skola tillsammans den ena som husa, den andra som barnsköterska,ta hand om hus och barn.En stor, glad och trevlig familjar genast svara till disponent och Fru Holgersson,Hyltebruk, tel. 99, så att ni hinna följa med till västkusten.”[115] I annonsen så är beskrivningen av tjänsten god men kraven på de ansökande är endast att de är två trevliga och käcka flickor , käck innebär att man är pigg och frisk och hurtig, det kan även betyda att man är orädd. Generellt för nedslaget så tenderar kraven på karaktär minska för båda könen, främst för männen och kraven på egenskaper öka för båda könen, men vissa avvikande annonser som föregående exempel.

6.4.6 Egenskap och karaktär 1970

Män	Kvinnor
Examen	Examen

[114] Hushållerska- hembiträde. *Hallandsposten* 1950-04-01
[115] Två trevliga och käcka flickor vi söka. *Hallandsposten* 1950-04-03

1970 så är annonserna oftast baserade på krav om egenskaper. Krav på karaktär existerar precis som i nedslaget 1950 men i mindre utsträckning. Krav på utbildning och referenser ökar mer och mer och krav på specialiserad utbildning börjar förekomma:

> **Förskolelärare-**med halvtidstjänstgöring vid Hallands barnhem, Varberg, med tillträde den 1 september 1970 eller vid annan tidpunkt, varom överenskommelse kan träffas. Barnhemmet, som har 20 platser, är ett upptagningshem för barn i åldern 1–12 år.Kvalifikationskrav: Förskollärarexamen.Tjänsten är placerad i lönegrad KA 14.[116]

Jobbannonser blir under detta nedslag alltmer formella och liknar i relation till annonser ifrån de tidigare nedslagen 2016s annonser.

6.4.7 Egenskap och karaktär sammanfattning 1915–1970

Hur man har skrivit jobbannonser utifrån egenskaper som passar för yrket kontra personlig karaktär har förändrats mycket genom de olika nedslagen, 1915 och 1931 så låg fokus främst på karaktären hos den arbetssökande, en intressant händelse som gör sig påmind i det första nedslaget är nykterhetsrörelsen och landets problem med fylla som 1910-1922 var en stor debattfråga inom den svenska politiken, främst 1919-1922 vilket även syns i jobbannonserna i form av nykterhetskrav av många arbetsgivare. 1943 är ett speciellt nedslag på många vis, främst för att det är mitt under en världskris i form av andra världskriget. Att det blir lediga platser på grund utav anställda som måste ut i militärtjänst för att bevaka rikets gränser, samt att en ny egenskap i form av ransoneringskunnighet skapas. I dem senare nedslagen så börjar annonseringen fokusera mer på egenskaper, utbildning och erfarenhet framför personliga egenskaper och dagens utformning på jobbannonserna börjar ta form.

7. Diskussion

Efter att ha undersökt, kategoriserat och analyserat de 260 annonserna som inkluderades i studien så är det tydligt att samhällsförändringar i allmänhet och utifrån ett kön & genusperspektiv är synliga i jobbannonserna. Det som i resultatet har varit mest framträdande är synligheten av det ”dolda” genuskontraktet. Trots att antalet annonser riktade mot män och antalet annonser riktade mot kvinnor har varit ungefär lika många i alla fem nedslag så kan man avläsa en skillnad i hur de är formulerade.

[116] Förskolelärare. *Hallandsposten* 1970-07-03

I kategorin familjeförhållanden och kategorin ålder och kroppslighet så framträder detta genuskontrakt där mannen ses som huvud eller ledare och kvinnan som kropp eller hjälp allra tydligast. I kategorin familjeförhållanden så är det främst mannen som rekryteras för det aktuella yrket och kvinnan rekryteras endast som en hjälp till mer underordnade uppgifter som mannen föraktar och ser som skamliga sysslor. Ett exempel på en sådan syssla är mjölkning av kor.

I kategorin ålder och kroppslighet så ser man i det tidiga nedslagen en stor skillnad mellan män och kvinnor. Män efterfrågas utifrån deras styrka och andra maskulina attribut som kretsar kring ett militäriskt ideal. Kvinnor efterfrågas ofta utifrån utseende. Det gör sig tydligt eftersom arbetsgivarna kräver att ett fotografi som skickas med i ansökan. Kvinnor som syns i sina yrken har ofta ett fördelaktig utseende som krav i annonserna samt att dem inte besvärar någon och är ”anspråkslösa”. Unga kvinnor under 18 år var populära arbetare i de tidiga nedslagen en faktor till detta kan bero på att det fanns begränsade möjligheterna till utbildning för unga kvinnor före 1927. Inom dessa två kategorier så kan man se tydliga samhällsförändringar, inom familjeförhållanden kan man avläsa en pågående urbanisering som visar sig i och med minskningen av landsbygdsyrken inom vilka kravet på familjeförhållande var vanliga. Inom ålder och kroppslighet så ser man förutom i första och andra nedslaget en samhällsförändring som indikerar att fler unga kvinnor utbildar sig, detta syns i jobbannonserna genom minskningen i annonser på flickor i 14-18års åldern som i de två första nedslagen frekvent efterfrågas som hembiträden eller barnpassare.

Inom kategorin egenskap och karaktär så sker 1915–1970 stora förändringar. Annonserna går ifrån att 1915 nästan uteslutande efterfråga karaktär och till minimal grad beskriva tjänsten som tillsätts, till att 1970 nästan uteslutande efterfråga egenskaper som passar för yrket och tidigare erfarenheter av yrket. Man kan i kategorin avläsa en nykterhetsrörelse som pågår i det första nedslaget i och med att nykterhet blir en viktig egenskap att ha för att bli anställd 1915. 1943 så är det faktum att andra världskriget pågår tydligt i annonserna, tjänster tillsätts akut på grund av att den redan anställde är borta i militärtjänst och en ny egenskap tillkommer ”ransoneringskunnighet” vilket visar på att även neutrala Sverige påverkades av kriget.

Könskodning är den kategori som förändrats minst genom de olika nedslagen, nästan alla annonser inkluderade i studien gick vid första läsning att könskoda. I de senare nedslagen så blev könskodningen mer problematisk då fler annonser tenderade att vara könsneutrala vid första anblick. Vid djupläsning så är könskodning även vid dessa nedslag relativt tydliga. En

tendens som förekommer vid de senare nedslagen är den medvetna könsneutrala annonsen, där arbetsgivaren skriver ut att man söker efter båda manliga och kvinnliga arbetare, detta blir dock inte helt neutralt då vid ett könsneutralt samhälle så skulle inte det behövas skrivas ut i annonsen.

Sammanfattningsvis så har samhällsförändringar varit tydligare i jobbannonser än jag förväntade mig vid studiens start. Genom den delen i tidningen som kanske allra minst syftar i att informera allmänheten om vad som försiggår i landet och i världen så går ändå många tydliga samhällsstrukturer och stora händelser i världen att avläsa. För vidare studier i ämnet så kan fler nedslag inkluderas samt fler annonser för att skapa en säkrare bild av situationen. Alternativt en djupare inblick i något av de fyra kategorierna utvalda för studien, med en längre tidsperiod till godo så skulle djupare analys och inblick i de fyra kategorierna kunna göras.

8. Undervisningsvärde

I läroplanen under ämnets syfte för historia på gymnasiet så står det att ”Eleverna ska ges möjlighet att utveckla en förståelse av olika tiders levnadsvillkor och kunna förklara människors roller i samhällsförändringar.”[117] Detta är en punkt i läroplanens syfte som man kan arbeta med genom att studera jobbannonser och olika tidsperioders arbetsmarknad. Elever kan då samla in annonserna ifrån olika perioder och svara på frågor som tex. Vilka yrken var populära? Vad för slags människor efterfrågades för särskilda yrken? Vilka arbetsvillkor presenterades i annonserna? Vad visste människor om jobben de sökte? Man kan arbeta med ämnen som barnarbete, kvinnors arbetsvillkor och kvinnors frigörelseprocess. Man kan arbeta med urbaniseringen och skillnaden mellan arbeten på landsbygden kontra tätort och jämföra hur levnadsvillkor och värderingar skiljer sig åt beroende på om man bor på landet eller i tätort. När man arbetar med levnadsvillkor och människors roll i samhällsförändringar så anser jag att tidningar och jobbannonser kan ge elever en röst ifrån tiden de studerar. Det kan ge elever en känsla av äkthet då orden är formulerade av människor som levde på tiden man studerar jämfört med en historiker som skriver om händelsen i en historiebok. Hawkins resonerar på ett liknade sätt då han säger att tidningar ger elever en tillgänglig inblick i historiska event och att tidningar ofta kan ge nyanserad bild av samtida berättelser. [118] Genom

[117] Skolverket. *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011* 2011 s66
[118] Hawkins 2011, s3

att man använder annonserna som grund eller start för att studera olika perioder och ämnen som relaterar till annonserna så tror jag att det kan engagera elever och ge liv till perioden.

Undervisningen i historia ska enligt läroplanen ge eleverna förutsättningar att utveckla förmågan att söka, granska och tolka källor utifrån källkritiska metoder. Ett bra sätt att arbeta med denna förmåga är att ge eleverna tillgång till ett tidningsarkiv online och be eleverna söka upp och plocka ut olika slags jobbannonser för att sedan arbeta med dessa. Genom detta arbetssätt så måste eleverna lära sig att navigera i ett arkiv för att hitta perioden som angivits av läraren, navigera i själva tidningen fram till jobbannonserna, läsa och tolka annonserna för att göra ett urval av de annonser som känns relevanta för uppgiften, sedan producera något med hjälp av materialet.

Hawkins talar i sin artikel om vikten av vissa förkunskaper innan man arbetar med tidningsmaterial för att fullt ut kunna nyttja tidningar som ett material som är relevant i undervisningen, Hawkins nämner att när man arbetar med autentiskt material som tidningar så måste elever bli informerade och ha god förståelse för vilket material man letar efter och vilket material som är nödvändig för uppgiften. Annars finns risken för att elever kan ”gå vilse” i det stora materialet som finns tillgängligt. Läraren kan till och med välja ut vissa tidningar där läraren vet att relevant material finns. Utan någon som helst begränsning kan det bli som Hawkins skriver ”This can be like searching for a needle in a haystack.”[119] Läraren måste se till att eleven har möjlighet att på ett lagligt sätt nå materialet i fullt format. Eleverna måste kunna granska materialet och dess källa, samt integrera informationen i användbar kunskap för att sedan kunna producera något konkret med det materialet man har samlat in. [120] De två första punkterna i Hawkins lista som handlar om att informera elever angående vad dem letar efter samt erbjuda en säker och bra källa för att hitta materialet. Detta måste göras innan arbetet med annonserna börjar. De andra punkterna som handlar om att hantera materialet bör kunna genomföras under arbetets gång med materialet med handledning av läraren.

Som lärare kan man ta fram källorna i förväg och utforma lektionsmaterialet utifrån det redan utvalda materialet för att spara tid. Reisman presenterar i artikeln ett strukturerat sätt att jobba med dokumentbaserat material. I artikeln så beskrivs en mall för hur man kan jobba med dokumentbaserat material så som tex jobbannonser i en tidning. Reisman föreslår att man som

[119] Ibid s1
[120] Ibid, s12

lärare kan arbeta med ett förutsägbart händelseförlopp under lektionerna. Händelseförloppet på lektionsmallen har tagit sin inspiration ifrån traditionella undervisningsmetoder.

Strukturen på lektionen är indelad i tre delar. I början av lektionen så presenteras en historisk fråga som ska besvaras, tex. Varför är 17e maj Norges nationaldag? Första delen av lektionen har sitt fokus i bakgrundsinformation till vilken del 20% av lektionstiden ska ges. Under denna del ska nödvändig information ges ut för att eleverna ska kunna hantera materialet som ska hanteras. Avishag lägger vikt på att det är viktigt att informera eleverna om att denna del inte förtäljer hela historien av ett arbetsområde.[121] I den andra fasen där 60% av lektionen ska spenderas så arbetar man med själva materialet där Avishag föreslår 2–5 dokument som ser på en historisk händelse utifrån olika vinklar, vikten av att välja bra material för att kunna hitta olika infallsvinklar blir ett viktigt arbete av läraren. När man arbetar med små dokument som jobbannonser, särskilt om dom är ifrån 1900-talet början eller 1800-talets slut då annonserna är mycket korta, kanske man kan inkludera fler än 2–5 per lektion. Lektionen avslutas med 20% slutdiskussion där man summerar materialet och händelsen och diskuterar vad man kommit fram till och vad man har sett i materialet och slutligen besvarar frågan man ställde i början av lektionen. Metoden kan mycket väl funka med jobbannonser, utmaningen med metoden ligger nog främst hos läraren att kombinera en bra fråga kopplad till läroplanen med jobbannonser som på ett tydligt sätt förtäljer information som gör det möjligt att besvara frågan. Min exempelfråga i stycket är en typisk fråga som kan bli väldigt svår att besvara med hjälp av jobbannonser som dokumentbaserat material. En bättre fråga med annonser som material kan istället se ut på följande sätt: Vilka jobb kunde man få som kvinna 1915?

Sammanfattningsvis så anser jag att jobbannonser mycket väl kan fungera som undervisningsmaterial om man väljer ut bra annonser samt ger eleverna goda förkunskaper och verktygen att kunna tyda vad som egentligen menas med det som står i jobbannonserna. Framförallt ligger vikten för en lyckad undervisning med jobbannonser som huvudsakligt material i att ställa rätt frågor.

[121] Avishag 2011, s240

9. Referenslista

Vetenskapliga artiklar

Andersson Skog, Lena. I välfärdsstatens skugga –företagandets genuskaraktär 1950-2005. (2011)

Askehave, Inger. Communicating leadership A Discourse Analytical Perspective on the Job Advertisement. *Journal of Business Communication; vol. 47* (2010)

Hawkins A, Richard.Digitised newspapers. *Historical insights: focus on teaching* (2011)

Kuhn & Kailing. Gender Discrimination in Job Ads: Evidence from China. *Quarterly Journal of Economics 128(1)(* 2013)

Löfström, Åsa. En könssegregerad arbetsmarknad- hinder för fria val och effektiv matchning? *ekonomisk debatt*, *Nummer* 8 (2005)

Reisman, Avishag. The 'Document-Based Lesson': Bringing disciplinary inquiry into high school history classrooms with adolescent struggling readers. Journal of Curriculum Studies 44 no. 2 (2012): 233-264, DOI: 10.1080/00220272.2011.591436.

Scott, Joan Wallach. Gender and the Politics of History. (1989)

Böcker

Connell, RW. *Maskuliniteter.* diadalos AB Uddevalla.1995

Clayhill, Harriet. *Kvinnohistorisk uppslagsbok Raben* och sjögren 1991

Hirdman, Yvonne. *Genus- om de stabilas föränderliga former.* Malmö Liber AB, 2001

Lindgren, Simon. Textanalys. I Många möjliga metoder, Katrine Fangen & Ann-Mari Sellerberg (red.), 269–280. Lund: Studentlitteratur AB, 2011.

Wiebull, Lennart, Genombrottsåren för arbetarpressen. I "*arbetarpressen 100år*. Premiss 2007..

Andra källor

SCB statistikdatabasen: [Elektronisk resurs] Statistical database. (2???-). Stockholm: Statistiska centralbyrån. Tillgänglig på Internet: http://www.scb.se/Statistikdatabasen

(SFS 1864:41. Näringsfrihetsförordningen 18 juni 1864)

Diskrimineringsombudsmannen – Diskrimineringslagen 2008:567.

Kerstin Nilsson. "Johanna fick inte jobbet för att hon var kvinna" Aftonbladet 21 maj 2015

World Economic Forum "The global gender gap report" 2015.

Robert Nyström

Besöksadress: Kristian IV:s väg 3
Postadress: Box 823, 301 18 Halmstad
Telefon: 035-16 71 00
E-mail: registrator@hh.se
www.hh.se